

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère

Mogvntiæ, 1617

Libri XX.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78332](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78332)

LIBER QUINTVS, ET TOTIVS OPERIS VIGESIMVS.

DE IIS QVÆ PERTINENT AD SPECIALEM RATIONEM IUDICANDI DE PECCATIS IN ORDINE AD QVARTVM DECALOGI PRÆCEPTVM.

PRÆFATIO.

ACTENS Deo iuvante persecuti sumus rationem specialem iudicandi de peccatis habito respectu ad præcepta primæ tabulæ Decalogi. In secunda tabula primo loco offertur præceptum de honorandis parentibus datum Exod. 20. his verbis: Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram. Ex quo iudicandi de peccatis ratio specialis continetur primo illius explicatione in vniuerso genere: secundo, declaratione obligationis mutæ inter parentes, & filios: quorū quatuor distinguuntur genera pro quadruplici nomine, quo ad quandā Dei similitudinem, alii præminentes aliis, eorū parentes esse ceteri possunt: ac in primo genere sunt, qui alios secundum carnem procrearunt & aluerunt: in secundo, qui spiritualiter genuerunt in Christo spiritualiterque gubernant: ut Episcopi, & Curati, ceteriq; animarum curam gerentes: in tertio, qui ciuilibus gubernant, ut Reges ceteriq; Principes, ac Magistratus temporales: in quarto, omnes alii qui curam aliorum gerunt, ut mariti, vxorum: magistrum, discipulorum: tutores, & curatores, pupillorum: domini, seruorum. Quæ cum ita sint, distinguendus est hic liber aliquot capitibus, quorum primum sit de iis quæ in genere ad hoc præceptum pertinent. Reliqua de obligationibus adinuicem parentum & filiorum cuiusque generis ante memoratorum.

CAPVT I.

De iis quæ vniuersè spectant ad ipsum quartum Decalogi præceptum.

SVMMARIVM.

1. Ratio cur quarto loco in Decalogo ponatur præceptum, de honorandis parentibus.
2. Quid sit quod iubetur per illud.
3. Qui parentum nomine in eo comprehendantur.
4. De premio longæ vitæ quod eidem præcepta adiungitur.
5. Explicite quidem filiis tantum imponitur idem præceptum, sed implicite imponitur & patribus.

Nu.1.

RÆCEPTVM de honorandis parentibus, quod quartum est ordine in Decalogo, merito primū locum habet in secunda tabula. Cum enim omnia quæ in ea continentur, respiciant proximum; maxime autem omnium nobis proximi sint parentes, præceptum sane quod de eis honorandis traditur, præferendum fuit reliquis. Adde quod cum in præcedentibus primæ tabulæ præceptis actum sit de honore exhibendo Deo, qui principium est vniuersale omnium; proximum fuerit, ut agei etur de honore parentum qui sunt particulare nostrum principium. Id quod post D. Thom. 1. 2. quæst. 100. art. 6. & 2. 2. quæst. 122. art. 5. & Alexandrum Alenlem 3. part. quæst. 33. de quarto præcepto, membro tertio, art. 3. annotant D. Anton. 1. par. tit. 14. cap. 4. §. 5. & Sotus lib. 1. De iust. & iure, quæst. 4. art. 5. Concilium Colonienle in expositione huius præcepti in principio: vbi dicitur conuenisse, vt post præcepta primæ tabulæ quibus ad Deum ordinamur præceptum de honorandis parentibus proxime sequeretur: cum illi nobis Dei loco sint hoc nomine, quod ab illis vitam accepimus, & multa alia necessaria, in quo habent similitudinem cum Deo. Vnde, vt Philo Iudeus in lib. De Decalogo dixit, illi medij sunt inter Deum & alios proximos: & pietas quæ illis debetur admodum affinis est ei, quæ debetur Deo: siquidem vel Aristot. teste in lib. 8. Ethic. cap. vi. Duo

sunt quorum beneficiis nemo potest respondere: nimirum Deus & pater, cuius testimonij meminit D. Thom. in cit. quæst. 100. art. 7. ad 1.

Pro plena autem intelligentia sententiæ, quam istud idem præceptum continet. Notandum est primo, quod varie quidem solet honor describi; sed hanc inter ceteras videri probandam illius descriptionem, quam ponit Alexand. Alensis in cit. quæst. 33. memb. 2. art. 2. & 3. in fine, cum ait: quod honor est protestatio præminentiæ in exhibendo aliquid ei, qui honoratur. Hæc enim ceteris clarius aperit idem quo ipsius honoris formale consistit: pura in protestatione præminentiæ: illud enim quod exhibetur, nempe beneficium, obsequium, obedientia, reuerentia, & aliud eiusmodi, materialiter tantum dici honor, vt idem Alexand. ait in memorato art. 3. Quod igitur hoc præcepto iubemur parentes honorare, idem est ac nos iuberi vt eorum præminentiā, exhibitione aliqua protestemur; quænam vero illis sint exhibenda in hanc protestationem, quæ ve hic honor, qui parentibus tribuendus est, complectatur: diuersimode Doctores exprimunt. Placet autem quod ait Concil. Colon. in expositione huius præcepti (quod etiam Alexandrum Alensem secuti tradunt in verbo Filij, Syll. num. 25. Tabiæna num. 17. ac Armilla in principio) talem honorem complecti tria: amorem scilicet, obedientiam, & reuerentiam: quæ parentibus non tantum affectu sed etiam re ipsa & effectu exhibeantur. Qualiter vero hæc in particulari sint accipienda constabit ex postea dicendis.

Notandum est secundo, quod iam initio obiter attingimus, parentū nomine primo ac principaliter hic intelligi eos ex quibus sumus secundū carnem geniti, vt Conc. Colon. & Catechism. Conc. Trid. editus exponunt: quibus cõsentit Nauar. in Ench. c. 14. n. 3. intelliguntur deinde Ecclesiæ præfides & pastores ac Sacerdotes, vt habetur ex eis dē: q̄ etiam tradunt D. Anto. 1. par. tit. 14. c. 4. §. 6. & Alex. Alen. in cit. q. 33. memb. 1. art. vnic. Præterea comprehenduntur ij qui potestatem habent sæcularem, & Rempub. gubernant ex Conc. Colon. & Catechismo Conci. Trid. ac D. Anton. & Nauar. in iisdem locis. Deniq; omnes qui nostri curā gerunt, patres nostri dicuntur:

Nu.2.

Nu.3.

cuilibet sunt tutores, curatores, domini, magistri, & mariti, quoad uxores, iuxta eosdem authores. Quinetiam senes, & ætate prouecti suo modo patres dicuntur, vt notantur Concil. Colon. & Catechismus Concilij Tridentin. D. Thom. quoque 2.2. *quest. 122. art. 5. ad 2. & Sotus in 2. De iustit. & iure, quest. 4. art. 5.* significant patriam & consanguineos appellatione parentum hic comprehendit: quod idem loco citat Nauarrus. Caterum ad omnia prædicta parentum genera præceptum istud sic extenditur, vt honor debitus parentibus carnalibus sit regula, & mensura honoris, qui aliis omnibus debetur. Parentum vero carnalium nomine intellige non tantum patrem & matrem, sed etiam omnes ascendentes in recta linea, hoc est auum, & auiam, abauum & abauiam: proauum, & proauiam qui mediate nos secundum carnem genuerunt.

4. Notandum tertio, conuenienter huic præcepto de honorandis parentibus adiunctum fuisse præmium illis verbis, vt *sis longæuus super te: r. am.* cuius conuenientia rationes diuersæ videri possunt apud D. Thom. 1.2. *quest. 100. art. 7. ad 3. & Alexan. Alen. in eadem quest. 33. memb. 3. art. 2. D. Anton. 1. par. tit. 14. cap. 4. §. 8.* Vnam enim attigisse sufficeret, nempe ideo seruantibus hoc præceptum fuisse propositum eiusmodi præmium; longitudinem inquam vitæ, quia decemissimum est, vt vitæ prolongetur qui parentes colunt, à quibus post Deum eam acceperunt. Quæ ratio est D. Thom. 2.2. *quest. 122. art. 5. ad 4. & Soti in fine citati art. 5. aliorumque communiter.*

Ceterum longitudo ea intelligenda est promissa, non solum pro futura sed etiam pro presenti vita ex D. Thoma & Soto in iisdem locis, & constat ex illo prioris ad Timoth. cap. 4. Pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ. Vbi D. Paulus alludit ad hoc quartum præceptum, in quo iniungitur parentum honoratio, quæ actus est spectans ad virtutem pietatis, iuxta ea quæ tradit D. Thomas 2.2. *quest. 101. art. 1. & post eum D. Anton. 4. par. tit. 5. cap. 9. in princip. & Nauar. in Enchir. cap. 14. num. 1.* Cur vero non semper ita conueniat, vt is qui parentes honorat, diu viuat, quin potius aliquando, vt breuiore vita poritur: ratio est, quia promissiones bonorum temporalium semper ordinantur ad promissionem vitæ æternæ; & ideo si contingat, vt temporalis vitæ longior, detrimentum sempiternæ vitæ adferat alicui, Deus illum ad se aduocat: quod post D. Thom. 2.2. *quest. 122. art. 5. ad 4.* annotant Concil. Colon. & Catechismus Concil. Tridentin. in expositione huius præcepti versus finem.

5. Notandum est quarto, quod licet in hoc præcepto agatur præcipe de honore qui à filiis exhibendus tamen parentibus; ipsum tamen implicite comprehendere obligationem parentum erga filios, quæ pariter est virtus pietatis, de cuius actu hoc præceptum censetur datum: sicut præcedentia de actibus virtutis religionis: hocque est quod aliqui dicunt, præceptum istud de honorandis parentibus, esse vltro citroque obligatorium. Cur autem expressa mentio facta sit tantum de honore parentum, nihilque dicatur de filiis honorandis D. Anton. 1. par. tit. 14. cap. 4. §. 5. post Alexan. Alen. 3. par. quest. 33. memb. 3. art. 1. rationem reddit: quod naturalis inclinatio satis ostendat in patribus, quod debeant filiis obsequium & beneficium. De quo præstando non fuit proinde opus dare in Decalogo præceptum; vt nec de amore sui, quem naturalis inclinatio satis commendat.

Porro sicut hic per parentes intelliguntur etiam alij à carnalibus vt in 2. notab. dictum est; ita etiam censendum est sub hoc præcepto continere quoque eam obligationem quæ idem habent in ordine ad illos quorum censetur quasi parentes: nempe obligationem quæ incumbit Prælato in ordine ad subditos & domino in ordine ad seruos, &c.

CAPVT II.

De obligatione filiorum erga parentes ex vi huius præcepti.

SVMMARIVM.

- 6 Obligatio filiorum erga parentes, ad quæ sit, & qualiter sit ad mortale.
7 Obligatio filiorum ad amorem parentum.

8 Talis amor exigit tum fugam odij contrarij, tum exhibitionem eiusdem amoris.

9 Obligatio filij subueniendi necessitati spiritali parentum.

10 Obligatio eiusdem subueniendi necessitati corporali eorumdem.

11 Filius non potest ingredi religionem reliquendo patrem in extrema necessitate, nisi ei aliunde valet sufficienter prouidere.

12 An is qui iam est professus teneatur ob similitudinem necessitatem egredi religionem.

13 Conditione: quas talis egressus requirit vt sit licitus.

14 Obligatio filij subueniendi parentibus etiam condemnatis perire fame, & constitutis in necessitate spiritali.

15 Obligatio filiorum obediendi parentibus.

16 Quod non obedire parentibus sit aliquid quando peccatum mortale.

17 Deus in quibus filius tenetur, aut non tenetur sub mortali obedire parentibus.

18 Quomodo teneatur filius obedire parentibus quoad matrimonium unum contrahendum.

19 Quod pater non debeat cogere filium, aut filiam ad matrimonium cum aliqua certa persona in eundem.

20 Quod filij non teneantur obedire parentibus precipientibus, aut prohibentibus ingressum religionis.

21 Quid agere debeat filius cum parentes nulla necessitate compulsi in pedum ipsius ingressum in religionem.

22 Quid operetur patria potestas.

23 Modi quibus filius ab eadem potestate liberatur.

24 De peccato filij per negligentiam, aut contumeliam a sufficienter parentibus, aut nolentes eos agnoscere.

25 Quando sit, aut non sit permissa filio parentum accusatio.

26 De patre filius conqueri potest in iudicio: non item contra eum ferre testimonium.

27 Documenta de peccato quod filij committunt accipiendo, vel excipiendo bona paterna.

28 Quomodo filius possit in erudum accipere aliqua de bonis patrum in mercedem laboris quem suscipit in aliis aduagendis, aut conferendis.

TRIA potissimum sunt (vt ex Concil. Colon. in præced. cap. sub finem primi notabilis attigimus) quæ filij parentibus tenentur exhibere, vt debitum illis honorem impendant: amorem nimirum, obedientiam, & reuerentiam. De quibus in particulari quædam annotabimus quæ maxime ad institutum nostrum facere videntur: si tamen duo de iisdem vniuerse præferimus. Alterum est, quod quamuis talia aliquando debeat in aliis proximis; facilius tamen peccatum mortale committatur, cum denegantur patri, quam cum denegantur aliis. Nam est grauitas materia, semper requiritur ad peccatum mortale: illa tamen in iura, quæ respectu aliorum est leuis: respectu patris sæpe est grauis. Alterum est quod quando peccatum mortale contra patrem committitur, oriatur noua circumstantia in confessione exprimenda: vt si quis percussit patrem, non est satis si dicat se percussisse proximum, sed explicare debet se percussisse patrem: vt bene notat Nauarr. in Enchir. cap. 14. num. 11.

SECTIO I.

De obligatione filiorum ad amorem parentum.

7. Atque vt ad particularia ipsa veniamus. Notandum est primo, quod ad amorem attinet, non posse in dubium vocari quin parentes sint maxime diligendi: si enim quemque proximum vti nos ipsos diligere debemus, quid de parentibus sentiendum est? qui & proximi nobis sunt, & vitæ nostræ causa: qua ex parte in eis quoddam diuinæ maiestatis vestigium adumbratum est, vt habet Concil. Colonien. se in expositione huius præcepti, versu, libet. Inde inferens nos post Deum intimo, ac supremo amore parentem prosequi, amplectique debere. Nec aduersatur quod Luca 14. Christus dicit discipulum suum esse non posse eum, qui patrem & matrem odio non habuerit: solum enim voluit patrem & matrem non esse ipsi præferendos: quin potius ipsum esse omnino anteponendum, vt recte notauit idem Concil. Colon. in seq. versu, Sed dices: & post ipsum Nauar. in cit. cap. 14. num. 4.

num. 4. idque congruenter doctrinæ D. Thomæ 2. 2. quæst. 101. art. 4.

8. Talis vero amor quo filius diligere debet parentes consistit in duobus; nimirum in fuga contrarij, id est, ut parentes ipsos non habeat odio. Ex quo capite præceptum istud est negatiuum, obligans pro omni tempore; præterea in exhibitione amoris: hacque ex parte idem præceptum est affirmatiuum obligans non pro omni, sed pro eo solum tempore quo necessitatem virgere ex circumstantiis prudenter iudicatur. Adde quod idem amor non solum interior, sed nonnunquam exterior etiam debeat esse: ex Syluest. in verbo Filij, quæst. 2. 2. & Armilla in verbo Filius, §. 2. 2. Filius ergo qui parentes prosequitur odio, aut graui molestia afficit, vel qui notabile damnum eis optat, puta mortem, mendicitatem, & id genus alia, mortaliter peccat: teneturque talem circumstantiam aperire in confessione, ex Nauar. in Enchirid. cap. 14. num. 11. Quod locum habet quantumuis quid eiusmodi vtopret, non ex odio; sed ut à custodia parentum citius ea ratione liberetur: vel citius possit bonis ipsorum frui, ex eodem Nauar. in seq. num. 13. vers. 9.

9. Similiter peccat filius si necessitati spiritali patris non prouideat, cum possit. Nam amor quo erga eum debet affici postulat ut in tali necessitate ei subueniat. Vnde ait Concil. Colon. in cit. versu, iubet: si parentes habeas in quibus pietatem desideres, summa ope niti debes, ut eos non quidem acerbe sed reuerentissime admoneas, & ad Christum & pietatem trahas: ut de voluntate Dei instructos ex malis bonos efficias. Quod si in mortis sint articulo, à filiis ipsis danda est opera, ne ij decedant sine confessione; & aliis sacramentis quæ debent tunc percipi ab hominibus Christianis. Id quod Catechismus Concilij Trident. iussu editus habet in expositione huius præcepti: mortaliterque peccaret filius, qui tunc prohiberet ne parentes aliquid pauperibus pro animæ suæ salute erogarent; aut ne testamentum eonderent, & multo magis qui voluntatem ipsorum auerteret à facienda restitutione illorum, quæ restituere tenentur: de quo Nauar. in cit. vers. 9. Vbi aduerte quod si quid cum hæreditate paterna filio obuenerit quod alienum esse sciret, is debeat illud omnino restituere, nec possit retinere; vt pbatur ex cap. Michael, De usuris: nisiq; leuitas materiæ excuset, nolendo restituere, peccat mortaliter. Quod idem dicendum est ex Nauar. in seq. vers. 16. si sine iusta causa differat restitutionem debitorum quibus paterna hæreditas est obnoxia. Pro qua re faciunt cap. In literis, De raptorib. & quæ Couar. tradidit cap. Si heredes, De testamentis.

10. Ad eundem amorem parentibus à filiis debitum, illud adhuc pertinet, ut in corporalibus necessitatibus subueniant ipsis: vnde si in captiuitate sint, debent dare operam, ut ab ea liberentur: si mente capti, ut eis sufficienter prouideatur: ex Nauar. in prius cit. vers. 9. Debent quoque si sint in graui, & extrema necessitate, ex propriis subuenire illis, iuxta D. Thomæ 2. 2. quæst. 122. art. 5. ad 3. Alexan. Alen. 3. par. quæst. 33. membr. 2. art. 1. Nauar. in cit. num. 13. vers. 10. Sorum lib. 2. De iustit. & iure, quæst. 4. art. 5. Estque & hæc obligatio de iure naturali ex Couar. in Epitome 4. decretalium par. 2. cap. 8. §. 6. num. 5. Iuxta quem etiam, si quis sit ex meretrice genitus tenetur suos parentes alere si egeant, nam in eo quoque eadem iuris naturalis obligatio viget.

Sed quæres si pater patiatur quidem grauem necessitatē, sed à qua se possit arte aliqua & officio leuare, an tunc à peccato excusetur filius si ei non subueniat. Respondetur excusari, nisi tale officium esset dedecori statui illius, ut Nauar. habet loco cit. Quis vero in hac subuentione faciendâ patri ordo sit à filio obseruandus, & quibusdam debeat patrem in ea præferre intelligendum est ex tractatu de elemosyna.

Explicatio difficultatis de impedimento quod parentum necessitas adfert filio ne fiat Religiosus.

11. Hic autem offert se dubium: An filius ob sustentandos parentes, teneatur non ingredi religionem, ac num iam ingressus teneatur egredi. Quod cum bipartitum sit ad priorem partem responderetur teneri non ingredi, si quidem necessitas parentum sit extrema: seu qua ipsorum vita pericli-

tetur, nec ei aliunde possit occurrere. Pro quo facit tradita per D. Thomæ 2. 2. quæst. 101. art. 4. ad 4. Syluestrum in verb. Religio, 6. quæst. 9. Tabienam in verbo Pietas, num. 2. Nauar. in comment. 3. De regularib. num. 48. & in Enchirid. cap. 14. num. 14. Eaque est communis Theologorum omnium concors sententia, teste Azorio 2. par. lib. 2. cap. 3. quæst. 4. Ac probatur: quia aliqui fieret contra hoc præceptum, ex quo filius tenetur patri in necessitate subueniri. Neque liberum est propter opus consilij relinquere id quod est præcepti; cum vt recte ait Syluester, consilia seruentur ut præcepta melius impleantur.

Idem pari ratione dicendum est quando pater, si non extrema, at certe ea necessitate premeretur, cui filius occurrere teneatur (ex Nauar. in citato, num. 14.) nec possit per alium. Quod adde: quia si possit per alium, non impediretur ab ingressu religionis ex Syluest. Religio 2. quæst. 7. Istudque procedit, etiam si filius uouisset ingredi Religionem iuxta ea quæ habent Syluest. in ead. quæst. 7. & Tabiena in cit. num. 2. Adde quoque etiam si parentes ipsi, culpa sua deuenirent in talem necessitatem. Sed aduerte id esse intelligendum eam exceptione hac: Nisi sit periculum salutis spiritalis; seu periculum ne ea de causa filius ipse lapsurus sit in peccatum mortale. Quando enim est tale periculum (ut esse potest ex circumstantia loci, temporis complexionis, ac propinquarum occasionum, & malorum habituum) non debet quis præ illo curare vllam patris necessitatem: quia ex charitate ordinaria, animæ propriæ anteferenda est saluti corporali non tantum patris sed etiam propriæ.

12. Posterior vero pars propositi dubij. An scilicet is qui iam est professus teneatur religionem egredi propter parentum iam dictam necessitatem, valde controuersum est inter Doctores. Et quidem D. Thomas in cit. quæst. 101. art. 4. ad 4. nulla facta distinctione vult filium egredi non posse, idemque significat Alexander in citata quæst. 33. membro 4. & admittit Syluest. Religio 6. quæst. 9. si pater post filij professionem in necessitatem deueniat. Caietan. autem ad cit. art. 4. vult quod si necessitas sit extrema filius debeat egredi. Idem habent Tabiena & Armilla in verbo Pietas; contenditque Caietan. id non esse alienam à sententia D. Thomæ loco cit. Cæterum sequenda videtur Nauarri doctrina in memorato num. 14. sicut Azor sequitur in seq. quæst. 5. quod si extrema sit patris necessitas, siue ea præcesserit professionem siue sequatur, filius ob eam teneatur egredi; quando non potest ei occurrere. Nec dici potest quod debeat illos committere diuinæ pronitiæ, quia id esset tentare Deum, petendo ut parentes miraculose aleret, quos alioqui ipse sustentare posset & deberet. Si vero sit quidem grauis necessitas, non tamen extrema: nempe si parces sint adeo pauperes ut sublato filij subsidio, eogantur mendicare, aut seruire alios non quidem quomodocumque; sed cum magna status sui indecentia. Si talis inquam necessitas sit quæ professionem præcedat, tunc quoque tenetur filius egredi: non item si professionem sequatur. Cuius differentia ratio hæc reddi potest: quod filius non tenetur parentum necessitati futuræ perinde prouidere ac præsentis vt bene docet D. Thomas 2. 2. quæst. 101. art. 2. ad 2. congruenter verbis D. Pauli, cum ait in posteriori ad Corinth. cap. 12. Filios non thesaurizare parentibus, sed parentes filiis. Videndus est pro pleniore confirmatione Nauar. in memorato commentario 3. de regul. num. 48. & sequenti. Ad quam etiam facit quod Dominus cum quidam ab ipso inuitatus ad se sequendum diceret. Permite mihi primum ire & sepelire patrem meum: non permisit ex Lucæ cap. 9. sub finem.

13. Cæterum de Religiosorum professorum egressu à religione ad subueniendum parentibus constitutis in extrema necessitate, tacendum non est, ipsum requirere aliquot condiciones vt licitas censeatur. Prima est, vt licentiam petat à suo Prælato; vnde peccat mortaliter egrediendo ea non petita, quoniam ex voto tenetur obedire Prælato qui petitam non negabit, quam tunc dare tenetur, vt consequens est ex antecedentibus. Secunda, vt talis Religiosus professus, manendo in Religione, nequeat subuenire parentum necessitati. Vnde si vel Prælatus offerret illi necessaria ad subueniendum vel in monasterio permitteret modum lucrandi eadem necessaria; vel petendi elemosynam à deuotis & ab

amicis nullo modo posset egredi. Tertia, ut necessitas parentum sit vere extrema. Nam licet grauis illa, in qua ipsi nequeant viuere nisi mendicando, aut seruendo aliis cum notabili indecentia sui status sufficiat ante ingressum ut filius profiteri non possit; non sufficit tamen ad filium post professionem reuocandum: quia minor est obligatio in hac re professi, tanquam mundo mortui, quam adhuc liberi. Vnde quia necessitas vere extrema rarissime contingit; communiter fit ut ij quæ prætextu paupertatis parentum post professionem egrediuntur securi non sint in conscientia. Quarta conditio est, ut egressus gesserit habitum religionis, nisi inde impediretur lucrari: tunc enim cogente necessitate posset in aliquem alium decentem mutari de licentia Patris, vel Episcopi, vel etiam proprii Prælati, cum negotium adeo vrget, ut ad illos recurrere non possit. Quinta, ut quamdiu manet in seculo obseruet non solum essentialia religionis, sed etiam maiores obseruationes, suæ religionis proprias, siue ieiuniorum, siue aliorum prout poterit. Sexta, ut statim ac parentes subleauerit ab illa extrema necessitate, eisque prouiderit, reuertatur ad suam religionem. Teneatur autem quam primum moraliter potest subleuare; ita ut id differens ex industria, ut diutius moretur in seculo, non sit tutus in conscientia. Vltima, ut quando cumq; iussus fuerit à Prælo suo redire, oblati necessarius pro subleuatione necessitatis parentum, teneatur redire.

Quomodo autem iure gentium teneatur filius parentibus egentibus alimenta præstare, etiam autoritate Iudicis damnatis ad percundum fame, & graui pena imposta alimentum eis præbenti: qui uolet uideat apud Azorium in 2. par. lib. 2. cap. 3. in princip. Postea in quest. 6. referentem causas ob quas filij possunt priuare parentes debitis alimentis; quæ coincidunt cum illis, ob quas uiceuersa parentes possunt priuare filios debitis etiam alimentis, quas proponemus in seq. cap. sectione priore.

14. Porro quod dictum est de obligatione filiorum subueniendi parentibus in corporali necessitate constitutis, eadem ac etiam maiore ratione dicendum de constitutis in necessitate spiritali: ideoque ex morbo periculose decumbentibus, tenentur procurare sacramentorum administrationem, & piorum virorum uisitationem, à quibus monita salutis audiant. Vita functis uero curare, ut corpora eorum iusta ac debite sepulture mandentur, & pro eis iuxta Christianorum morem, preces & sacrificia Deo offerantur: & alienum quod contraxerunt, & legata quæ instituerunt soluantur; prout citatis D. Anton. & Nauarr. addit Azoria eodem cap. quest. 8.

SECTIO II.

De filiorum obligatione obediendi parentibus.

15. **N**Otandum est secundo, quoad obedientiam, nec dubitari posse quin filij parentibus exhibere eam teneantur. Ad quod confirmandum Concil. Colon. in expositione huius præcepti uersu 2. inducit tum illud Proverb. 1. Audi filii mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, &c. Tum quod Isaac figura Christi, patri se liganti non resistit Gen. 22. & quod Rechabaz iussione Ionadab patris, facti sunt abstemij Jeremiae 35. Tum demum quod Lucae cap. 2. Christus Dominus licet uerus Deus, legatur Ioseph & Maria parentibus subditus fuisse.

16. Est autem mortale, non obedire parentibus. Ad quod probandum Nauarr. in Enchir. cap. 14. num. 2. uer. 3. inducit: tum quod ad Roman. cap. 1. (adde & in posteriori ad Timoth. cap. 3.) inter eos qui grauissime peccant, ponantur, non obedientes parentibus. Accedit etiam quod parentum præceptum rationem habeat legis humanæ; & ideo transgressio illius debeat iudicari mortaliter eo modo quo transgressio legis humanæ iudicanda est, iuxta documenta tradita in præced. lib. 15. cap. 5. Id uero intelligendum est procedere in materia graui. Nam in materia leui, filius non tenetur sub mortali obedire parentibus; quia cum præcepta diuina in leuibus non obligent sub mortali, multo minus obligabunt præcepta humana, etiam si parentum sint. Vide in cit. cap. 5. tradita: & adde ex eodem Nauarr. ibidem (quod etiam insinuant Syluest. uerbo Filij, num. 25. & Tabiena uer-

bo Filij, num. 17. & Angelus ac Fumus eodem uerbo, ille, nu. 30. & hic in principio) ad tale mortale non sufficere rem esse grauem; sed adhuc requiri, ut sit de iis quibus filius parentibus subiicitur: in aliis enim mortale non est, illum huic non obedire.

Filius autem parentibus subiicitur in iis quæ pertinent ad domesticam gubernationem, ex Caiet. in uerbo Filij peccata, & ex Angelo Syluest. Tabiena, Armilla & Nauarro locis citatis. Quin adhuc in huiusmodi rebus, si ex incogitantia absque contemptu & obstinatione, filius non obediens; solum peccaret uenialiter, prout notauit Nauarr. in sequen. num. 12. Teneatur etiam filius secundum citatos auctores obedire parentibus in iis quæ pertinent ad bonos mores: puta si præcipiant fugere noxia sodalium contubernia, ludos prohibitos, meretrices, aliaque id genus, prout ait Nauarr. loco proxime citato.

Quando igitur parens præcipit aliquid quod nec ad rem domesticam, nec ad bonos mores spectat, filius non obediendo peccat solum uenialiter, quia non infert ei grauem iniuriam, tanquam minime lædendū ius ipsius. Imo uero potest nullo modo peccare in duobus: nempe in eligendo statu uitæ, postquam excessit annos pubertatis: nam ea in re non est patri subiectus, ex D. Thoma 2. 2. quest. vltima, art. 6. Deinde in dispensando ea quæ potest suo iure dispensare: etiam si adhuc sit sub potestate patris, ut censetur posse; primo peculium castrense, id est, bona quæ filius ipse familias acquirat in bello. Secundo peculium quasi castrense, id est, bona quæ eidem proueniunt ex aliquo officio publico, ut Medici, Aduocati, &c. vel ex beneficio aut pensione, alio, uel stipendio Ecclesiastico. Tertio, peculium aduentitium cum usufructu. Vbi aduerte, quod etsi illud quod ab alio quam à patre donatur filio familias, quod nomine peculij aduentitij significatur, ordinarie sit patris, quantum ad usum & ad usum uictum, quamdiu ille est sub potestate ipsius: tamen si ipsum donetur filio sub hac conditione, ut is, non autem pater usum fructum habeat, eundem filium posse illud alienare. Quarto, peculium profectitium mixtum. Vbi quoque aduerte, quod etsi filius illud quod habet à solo patre profectum, quod dicitur peculium pure profectitium, non possit alienare inuito ipso patre: quando tamen ab hoc acceperit certam pecuniam ad aliquod opus peragendum, & ipse interea sua industria, aut parsimonia referuauit aliquid peracto rite opere, possit tale residuum pro arbitrio alienare: sicque ille cui pater quotannis dat certam pecuniam summam ut alate, potest si quid sua parsimonia sibi referuet, illud donare. Videndi sunt Summularij in uerbo Peculium, & Nauarr. in Enchir. cap. 17. numero 141. & aliquot sequentibus.

SECTIO III.

Dubia quadam de eadem obedientia.

18. **H**ic dubia quadam occurrunt. Primum est, An quoad matrimonium contrahendum filius teneatur parentibus obedire. De quo D. Thom. 2. 2. quest. 104. art. quinto in corpore sub finem, sentit non teneri. Quæ sententia sic accipienda uidetur, ut nihilominus procedat illud, quod in uerbo Filij dicunt Angelus §. 25. Tab. quest. 13. & Artil. §. 19. posse quidem filium sine patris licentia matrimonium contrahere ualide (uolere enim matrimonium, quod filius absque patris consensu celebrarit, habetur expressè in Concil. Trident. sess. 24. cap. 1. De reformat. matrimonij) negandum tamen non esse quin honestum sit, ut filij de parentum consensu talem contractum ineant. Imo sunt qui teneant esse de præcepto quos magno numero refert Thom. Sanchez lib. 4. de matrimonio, disput. 23. quest. 2. licet ipse contrarium sentiat cum multis aliis quos etiam refert.

Sufficit autem huic instituto notasse tres casus allatos à Nauarr. in Enchir. cap. 14. num. 15. in quibus mortaliter peccat filius ducens uxorem inuito patre. Primus est, quando contra patris præceptum accipit uxorem se minime dignam, in notabilem ignominiam suæ familie. Secundus est, quando multum interest parentum, ut tale matrimonium non inierit: quia per alium possint sedari graues inimicitie inter patrem, & aliquem alium: per quas rediguntur parentes ad necessitatem: cui (nisi forte causam recusandi matrimo-

nium habeat iustam, arbitrio prudentis filius ipse ex virtute pietatis teneatur remedium adferre. Tertius casus est, quando pater ei ante pubertatem desponsavit uxorem, & ei reiecta aliam accipit cum debeat omnino patris in eo voluntatem implere ex cap. 1. De respons. impuberum. Verum tamè quia debitum illud solù est honestatis (pro quo multos auctores citat Sanchez in præced. quæst.) bene mouet Nauarr. ibid. quod si filius causam rationabilem haberet, posset sine peccato sic desponsatam reicere. Quartus casus addi potest, quando filius uxorem duxit, ut tristitia & molestia afficeret parentes, exemplo Elau, de quo Gen. 28. vers. 8. Id enim aperte est contra honorem hic præceptum.

Cæterum quidquid de his sit: pater non debet cogere filium vel filiam ad matrimonium cum tali vel tali in eundem, ex cap. De nuptis tuæ coniugio, 31. quæst. 2. Ratio est, quæ habetur in cap. Requisiuit, De sponsalibus: quod matrimonium, cum sint contractus onerosi, onere quod homini coherere perpetuo, debeant esse libera; & in iis coactiones soleant difficiles exitus frequenter habere. Adde quod nefarium sit matrimonij libertatem violare, prout dicitur in Concil. Trident. sess. 24. cap. 9. de reform. matrimonij. Vbi quoque excommunicantur temporales domini ac Magistratus, qui directe vel indirecte subditos suos, vel quodcumque alios cogunt matrimonia contrahere. Quam excommunicationem quidam voluerunt esse generalem in quoscumque cogentes. Sed Sanchez in eod. lib. 4. disput. 22. sub finem, bene ostendit comprehendere solum habentes iurisdictionem in foro externo.

Quod vero attinet ad civiles leges & statuta quibus prohibetur, ne filij aut filia absque parentum consensu matrimonium in eant, iussit hic monere (qui plura scire volet videat Azorium 2. par. lib. 2. cap. 2. quæst. 6. 7. 8. & 9. corrigi per illud, quod sacri canones omnimodam in matrimonio libertatem exigant; vnde ne hæc impediatur, in cap. Gemma, De sponsalibus, pœna sponsalibus apposita annullatur. Cur autem in hac re ius canonicum iuri civili præualeat, est quod etiam si matrimonium censetur ad ius civile pertinere, prout est contractus quidam quo in reip. dispendium ac perturbationem contrahentes abuti possunt: p. incipit tamen de eo disponere pertinet ad ius canonicum: cum id quod in illo dignius est, sit sacramentum, ideoque res spiritualis, quæ tanquam dignior minus dignum *pura contractum*, ad se trahit.

Porro non tantum valide iuxta cap. Sufficiat, 27. q. 2. potest a filij matrimonium contrahi: sed etiam plerumque sine peccato, ut cum nimia est auaritia parentum recusantium in matrimonium consentire, eo quod dare nolint dotem quam debent; aut cum plus æquo lucri cupidi, suorum nuptias negligunt, aut in longum tempus differunt: maxime si iidem iuramento, aut alio vinculo ad eas se adstrixerunt; aut etiam cum quis uxorem quam pater dare vult, iuxta de causa recusat.

Secundum dubium est; Vtrum filius teneatur obedire parentibus cum vetant illis religionis ingressum. Respondetur, quod si filius iam sit pubes, seu adultus, non teneatur, prout habet ex D. Thom. 2. 2. q. 189. art. 5. Syluester in verbo Religio, 2. q. 15. per cap. Si Dominus, 11. quæst. 3. Quod tamen intelligendum est regulariter, seu ita ut possit exceptionem pati, prout constat: tum ex iis quæ ibidem tradidit D. Thomas: tum etiam ex iis quæ in sectione præced. diximus tractantes difficultatem, Vtrum quis possit religionem ingredi relictis parentibus in necessitate.

Tertium dubium est; An possit filius non obedire parentibus, si ipsum cogant ad ingrediendum religionem. Ad quod respondetur affirmatiue; hoc est, posse non obedire, quia in iis quæ pertinent ad interiorum motum voluntatis (ut maxime censetur electio status vitæ) non tenetur homo homini obedire: sed solum Deo; prout docet D. Thom. 2. 2. q. 104. ar. 3. in corpore prope finem. Ad idem facit quod circa feminas Concil. Trident. sess. 25. cap. 18. De regularibus, statuit subiciendo anathemati quascumque personas cuiuscumque qualitatis vel conditionis fuerint, si quomodocumque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliam quamcumque mulierem præterquam in casibus iure expressis, ad ingrediendum monasterium.

Quartum dubium est; An ex obligatione huius præcepti, filius teneatur abstinere ab ingressu religionis, cum parentes inde grauiter offenduntur, non ob necessitatem quam patiantur; sed ob carnalem affectum. ex quo ægre ferunt separationem illius a se. Ad quod respondendum videtur: filium non obligari quidem ea de causa abstinere omnino ab ingressu religionis: obligari tamen aliquando ad illum differendum per aliquod temporis spatium. Cuius responsionis prior pars ex eo patet, quod de se irrationabile fit offendi de bono opere: quod natum est non scandalum, sed adificationem, & consolationem adferre. At ingressus religionis, ut nem. Catholus negat, est bonum opus. Offensio igitur seu scandalum quod inde manat, passiuum est; ac natum, vel ex eorum qui scandalizantur malitia: & ideo contemnendi sunt tanquam cæci ad instar illorum, de quibus Mat. 18. vers. 12. vel certe ex ipsorum infirmitate & ignorantia; ut si se ipse et in rudibus; quorum non est tanta ratio habenda, ut omittatur bonum opus, quod ex stimatum fuerit necessarium ad propriam salutem spiritalem: quoniam ex charitate ordinata, quisque tenetur magis suam salutem spiritalem diligere, quam alienam. Vnde si quis omitendo aut differendo aliquod opus bonum, peccaturus sit; nullo modo tenetur illud omittere, aut differre ob alterius scandalum: etiam si ipsum sit mortale peccatum: quia nemo tenetur peccare ad alterius peccatum vitandum. Quare si casus contingat, in quo quis sub peccato tenetur ingredi religionem (ut quia transgreditur aliquo votum de ea ingredienda factum) ob nullum scandalum inde conuergens, postea à tali ingressu abstinere.

Quod si opus agendum tantummodo sit consilij, non est quidem ob aliquorum scandalum omnino omittendum, est tamen differendum ad tempus (prout habet secunda pars responsionis) quousque ignarus instruat, aut debelis confortetur, vel reddatur saltem sufficiens ratio ad instruendum vel confortandum. Nam quantum possumus sine præiudicio nostro, tenemur impedire peccata proximi. Talis autem dilatio potest esse sine præiudicio. Quod si infirmus post redditam rationem sufficientem, ad ipsum quietandum, adhuc perseueret in suo scdalo; non est obligatio ulterius differendi: quia scandalum illius esse ex infirmitate, incipit esse ex malitia.

Adde nec dari talem obligationem quando imminet periculum salutis, nisi statim id ipsum opus consilij impleatur: quia tunc idem opus est in præcepto. Quæ ratione filius volens ingredi religionem si aduertat parentes velle v. g. ad eum Introdúcere meretricem, ut pudicitia faciat iacturam, potest nulla habita ratione cuiuscumque scandali ipsorum, statim ingredi religionem. Addiderim etiam quoad documque per dilationem talis ingressus, redderetur postea impossibilis aut certe maxime difficilis; tunc enim satis esse potest, si post factum, reddatur ratio illius sufficiens ad tollendum (si quod ea occasione oriatur) infirmorum aut ignorantium scandalum. Quod si nihil proficiatur, mala inde secuta non imputabuntur filio, qui ingressus est: sed ipsi parentibus scandalizantibus se absque rationabili causa. Atque per hæc satis patet quando repugnet, aut non repugnet huic præcepto ingredi religionem contra parentum voluntatem.

Vltimum dubium est; Quid operetur patria potestas, & quomodo filius ab ea liberetur. Eius vero priori parti respondetur, varios quidem referri effectus patriæ potestatis: sed omnes reduci ad tria capita, iuxta ea ad quæ se eadem potestas extendit. Quorum primum est, voluntas filij: quoad quam idem filius duo habet respectu patris, scilicet ut idem sit cum eo; & ut sit sub ipsius potestate. Atque ratione prioris, nullus contractus, nulla actio, nulla obligatio civilis potest esse inter patrem & filium: quoniam illa sunt interdicienda. Ratione posteriori vero, nullum contractum vel actionem civilem potest filius facere sine consensu patris. Secundum est substantia, seu bona filij quæ omnia sunt patris, exceptis periculis quæ commemo. animus supra nu. 17. Tertium est, persona filij; hacque ex parte, pater pro sua potestate potest filium verberare. Cæterum patria ipsa potestas non tantum est in filij ipsum: sed etiam in omnes per ipsum descendentes, ut in nepotem vel pronepotem, in neptem & pro-

neptem:

neptem: est tamen tantum in filiam, non vero in eos qui per eam descendunt, prout habetur Instituti de patria potestate, §. finali.

23. Posteriori autem parti dubij respondetur: octo maxime modis filium liberari à patria potestate. Primus est quando pater moritur, ex tit. Quibus modis ius patrie potestatis soluitur, in principio, Instituti. Secundus, quando pater transit in potestatem alterius, ut fit per ingressum religionis, quo transit in potestatem sui Superioris. Ita Syluest. & Armilla verbo patria potestas. Et ratio esse potest, quia tunc pater moritur mundo, nec potest amplius proprium habere. Tertius est, quando filius ingreditur religionem post 14. annum, ut habetur ex cap. Si in qualibet, 20. quest. 2. & expressit glossa fin. ibid. Quartus est, quando filius fit Episcopus, ut habetur ex cap. Si servus, 2. distinct. 54. Quintus, quando pater deportatus est, non item quando est relegatus, ut habetur Instituti titulo proxime citato §. 1. Vbi adverte damnatum perpetuo exilio, dici deportatum, damnatum vero ad tempus, dici relegatum ex lege Relegatorum §. 2. ff. De interdictis, relegatis ac deportatis. Sextus est, quando pater fit hæreticus, ut habetur ex cap. 2. De hæret. in 6. §. finali. Septimus, quando pater exponit filium infantem, vel languidum, aut alio ipsum exponente consentit, aut id ratum habet. Octavus, quando filius emancipatur à patre, id est, quando pater coram Iudice competente, hanc potestatem, quam in filium habet, relaxat.

Sunt etiam aliquot causæ, quæ licet non liberent à patria potestate, propter eas tamen pater in foro exteriori cogi potest ad emancipandum filium. Nimirum ut notavit Couar. De testam. ad cap. Raynutius num. 21. illæ propter quas filius potest ex hæredare patrem, de quibus postea: item quæ alia quatuor, quas commemorant Summulajij in verbo Emancipatio, 1. si pater sine misericordia filium verbis afficiat. 2. si cogat filium peccare in corpus suum. 3. si filium arrogari permittit, id est, adoptari ante pubertatem, & ille post pubertatem probaverit id sibi non expedire. 4. si pater agnovit sibi relictum legatum, ut filium emanciparet. Adhuc iidem ibidem emancipatum redire rursum in patriam potestatem propter alimenta iniuste denegata patris in necessitate gravi, aut extrema. De quibus differere plenius Iuriconsultorum est maxime.

SECTIO IV.

De filij obligatione ad reverentiam parentum.

24. Circa reverentiam exhibendam parentibus ut debitus honor illis reddatur, notandum est mortaliter delinquere filium, qui patrem percussit: etiam si percussio sit levis: ut recte notat Navar. in Enchir. cap. 14. num. 13. Quæ enim est natura sua levis, ex hac circumstantia (quod scilicet qui percussit patrem sit) aggravatur mortaliter. Quæ ratione etiam crediderim filium qui deliberate manum tantum attolleret ad percipiendum patrem, etiam si percussio non sequatur, mortaliter delinquere. Quamquam potest aliquando filius non peccare non percipiendum patrem, nimirum si id faceret defendendo seipsum à nece, quam ei pater ipse intendat, nec aliter se tueri valeat: aut defendendo rem publicam, aut Principem ut servetur incolumis. Ad quod faciunt ea quæ scribit Couar. ad cit. cap. Raynutius in princip. num. 9. Mortale pariter committit filius si parentes afficiat contumelias, opprobriis, conuitiis, vel eis viuis aut mortuis deliberate maledicat. Quod idem dicendum est de filio, qui ex contemptu patres agnoscere dedignatur, ut ex Alex. Alensi habet Navar. in cit. num. 13. vers. 8. Excusaretur tamen à mortali si qui citra contemptum iusta de causa d'ssimularet: ut si quis cum venerit ad pinguiorem fortunam, non vult agnoscere suos parentes: non quidem ex contemptu: sed ne si id fecerit, patiatur dispendium honoris, vel rerum temporalium: quem à mortali excusari, maxime si parentes ipsi consentiant, expressit etiam loco cit. Navarrus.

25. Insuper peccat mortaliter filius accusando patrem alicuius criminis, ex Navar. in præced. ver. 7. Quod intellige etiam si crimen verum sit, argumento eius quod docet Couar. in seq. num. 11. de exheredatione filij ob talem accusationem. Ac etiam maledictionis quæ in Cham fulminata est à patre suo Noe, ob ipsum ab eo irrisum. Concedendū

tamen est, quod aliquando absque peccato filius patrem de crimine accusare possit: puta cum crimen fuerit proditionis in regnum, vel in remp. aut hæresis, iuxta Navarrum loc. cit. Quod videtur restringendum ad casum in quo nondum esset facta proditio, aut in quo pater esset aut dubitaretur futurus disseminator hæresis: quia talis accusatio conceditur filio, ut totam communitatem à gravi malo temporali aut spiritali possit liberare: ad quod extra eos casus, non est necessitas accusationis.

26. Concedendum item est, quod sine peccato possit nunquam, tam in causa civili quam in criminali filius conquiri de patre, seu adversus patrem implorare Iudicis auxilium, ex cap. Prohibentur, 2. q. 1. De qua re vide Tabianam in verbo Filius, num. 16 & Syluestrum in verbo Filij, num. 28. Et adde in confirmationem quod Couar. ex communi sententia habet in Epitome 4. De decretalium par. 2. cap. 7. in principio, num. 4. item permitti inter patrem & filium. Pro qua facit cap. Non est. De sponsal. in quo Rex Anglorum cogitur restituere uxorem filio repenti. Vtrum autem peccet filij si adversus parentes testimonium ferant, difficultas esse potest. Videtur vero tenendum quod peccet: pro quo facit textus in lege Parentes, Cod. De testibus, & in cap. Si testes prope fin. 4. quest. 3. & ita tradit Syluester in verbo Correctio, quest. 7. post medium.

Explicatio difficultatis de peccato quod à filio committitur accipiendo aut expendendo bona paterna.

SECTIO V.

27. Huius difficultatis quotidianis occurfus exigit, ut antequam ad alia transierimus aliquot documenta ad eius explanationem, pro Confessarij institutione addamus.

Primum est, filium mortaliter peccare cum obligatione ad restitutionem, si notabilem summam accipiat de bonis parentum ipsi merito inuitis. Hoc communiter receptum est. Et patet per illud Proverb. 28. Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit hoc non esse peccatum, participes homicidæ est.

Secundum est, similiter peccare filium si expendat in res turpes & vanas (ut in ludum, vel computationem, vel sceminas) notabilem summam contra voluntatem parentum, ex illis pecuniis quas hi dederunt illi ad emendos libros aut vestes, aut ad alium aliquem peculiarem usum. Istud est Navarri in Enchir. cap. 17. num. 164. Et probatur quia parentes ipsi non intendunt donare simpliciter tales pecunias filio, & dominium illarum in ipsum transferre: sicut si darent addito solum mandato, ut honeste & in bonos usus impendat: sic enim videretur à restitutione excusari, sed intendunt donare cum limitatione ad usus à se determinatos: adeo ut filius ipse non acquirat talium pecuniarum dominium ad alios, quam ad tales usus. Potest tamen in illo quoque casu censeri excusatus à restitutione. Primo, si in ipsius tantum incommodum abusus ille cesserit, nec parens vllum damnum inde accipiat: quia non fuit illi ea de causa plus expendendum, quam alioqui expendisset. Secundo, si parens condonaverit vel putetur facile condonaturus, si filius ipse auderet eum rogare. Tertio, si constet alios cohæredes, tantumdem similiter expendisse.

Tertium documentum, non peccare mortaliter filium accipiendo bona paterna in quantitate quæ prudentis iudicio, notabilis non censetur pro conditione status, & personarum: aut quam probabile est parentem concessurum si rogetur. Huius prior pars patet ex cõmuni doctrina de paritate materis excusante à mortali. Posterior vero ex eo quod tunc parens non videatur esse inuitus, quoad substantiam accptionis, etiam si forte sit, quoad modum accipiendi.

Quartum documentum, excusari posse à peccato filium, qui dum versatur in studiis, aut alias extra domum paternam aliqua expendit in elemoynam aut in honestas recreationes more aliorum suæ conditionis. Hoc est Navarri in eod. cap. 17. num. 157. Et probatur quia parens merito præsumitur id permittere, cum non sit à ratione alienum: nisi de contraria voluntate ipsius constet probabiliter.

Quintum est, non peccare filium si aliquid de bonis parentum accipiat ad subueniendum proximo in extrema, aut

gravi

SECTIO PRION.

De obligatione parentum ad sustentationem filiorum.

gravi necessitate constituto. Probatur: quia parens non potest esse de eo rationabiliter inuitus: cum & ipsemet idem facere teneatur, per communem doctrinam de elemosyna.

Sexum est, non peccare filium etiam adhuc constitutum in patris potestate, accipiendo ex bonis suis castrensis, aut quasi castrensis, seu quæ acquisiuit occasione militiæ, vel officij publici, aut beneficij Ecclesiastici. Hoc patet, quia talia bona non pertinent ad patrem, sed ad solum filium: qui proinde respectu eorum sit quasi paterfamilias ex communidoctrina, de qua Nauar. in Enchir. cap. 17. nu. 142. Quod notandum est à Confessariis ne facile cogant ad restitutionem filium cuius pater percipit fructus beneficij, quod habet, Ecclesiastici.

Septimum est, filium gerentem negotia patris posse (deductis expensis quas pater ipse facit in illo alendo) pro suo labore & industria, tantundem accipere quantum in mercedem daretur extraneo: nisi ille intendat facere gratis; aut teneatur facere ad alimentum patri exhibendum. Hæc est Nauarri doctrina in cit. cap. 17. num. 144. fundata in naturali æquitate, quæ dicitur, ut laborans iustum stipendium accipiat. Quanquam ad id necessarium est, ut filius expresse vel tacite ostendat se velle lucrari. Nam qui gerens alterius negotium querit mercedem, debet id illi explicare: quia forte dare nõ vult; nec ea ratione, sed alia, rebus suis consulere. De quo si nihil constare possit; nec filius ob reuerentiam paternam audeat parentem interrogare, sufficere ei potest, quod patris ipse non possit iure, tale quid ægre ferre. Quod si probabiliter constaret, parentem id ipsum negotium alioqui gesturum esse per seipsum aut per alium qui gereret gratis, vel mercede minore, tunc non esset locus tali compensationi laborum: ut nec si illi essent sub eundi ad subueniendum parenti constituto in necessitate: quia esset obsequium debitum ex charitate ac gratis exhibendum.

Adverte obiter quod cum talis merces non numeretur inter bona filiorum quæ castrensis, aut quasi castrensis dicuntur: sed aliorum quæ vocantur aduenticia: illius usus fructum non competere filio ante emancipationem suam, aut mortem patris, ad quem spectat usus fructus bonorum eius generis, ex lege Non solum, & ex lege Cum oportet, C. De bonis quæ liberis in potestate constitutis acquiruntur. De quo Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 143.

CAPVT III.

De obligatione parentum erga filios.

SVMMARIVM.

- 29 Obligatio parentum alendi filios etiam spurios.
- 30 Causæ excusantes ab eadem obligatione.
- 31 Quod talis obligatio non tangat ex æquo patrem & matrem, & in quo sit diversitas.
- 32 Obligatio alendi filios locum habet non tantum quoad legitimos, sed etiam quoad spurios.
- 33 Explicatio dubij, an mater teneatur filium lactare proprio lacte.
- 34 Patri incumbit obligatio dotandi filiam.
- 35 Parentes tenentur mediocrem diligentiam adhibere in comparandis temporalibus bonis pro filijs. Et quando per hos accepta mutuo, illi non teneantur restituere.
- 36 Parentes tenentur filiam constituere heredem.
- 37 Causæ ob quas pater potest exheredare filium.
- 38 Quædam circa easdem causas notanda.
- 39 Quomodo ea non sufficiant ad negandum filio alimenta quibus indiget simpliciter.
- 40 Documenta aliquot de parentum obligatione alendi filios.
- 41 Obligatio parentum ad bonam educationem filiorum.
- 42 Quomodo illi hos castigare possint, & quæ debeant circa eosdem curare.
- 43 Quid sit iudicandum de expensis quas parentes faciunt alendo filium in scholis.

MULTA quidem sunt ad quæ parentes erga filios seu filias tenentur ut colligere est ex iis que tradit D. Anton. 1. par. tit. 14. cap. 4. §. 6. sed ad duo fere omnia reducitur: quorum alterum est debita vitæ sustentatio; alterum bona educatio prout attigit Caiet. in verbo Adulterium, in fin.

Valery Par. 111. Tom. 2.

Quod ad prius attinet, parentes teneri filios suos alere, habetur ex lege 1. 2. & 3. Cod. De alendis liberis, & ex lege, Nec filium, Cod. De patria potestate; estque hæc obligatio naturalis prout communem omnium sententiam esse habet Azor in 2. par. sue summa lib. 2. cap. 4. quest. 1. Et patet ex eo, quod oritur ex ipsa nature propensione, quæ communis est homini cū belluis: siquidem feræ etiam quantumcumque alioqui lævæ & immanes, nutriunt proles suas. Quapropter parentes mortaliter delinquerent qui filijs notabiliter desissent in necessariis alimentis absque causa rationabili, prout habet Nauar. in Enchir. cap. 14. nu. 17. Et probatur efficaciter ex cap. Si quis reliquerit, dist. 30. in quo anathema talibus dicitur. Id quod locum habet etiam quoad filios spurios, ut in verbo Alimenta tradunt Syluest. & Tabienfi. ille quest. 1. & hic nu. 5. & late Couar. in Epitome 4. Decretal. par. 2. cap. 8. §. 6. quibus Azor aliis adhuc citatis, assentitur in seq. quest. 7. Neque quoad hoc faciendam esse distinctionem inter filios illegitimos ante usum rationis vel post eundem, probatur ex cap. Cum haberet, De eo qui duxit in matrimonium in fine: ubi aperte statuitur talibus, necessaria subministranda esse à patre, secundum quod facultates ei suppentur.

Dixi, absque rationabili causa: quia ex eiusmodi causa excusarentur parentes: ut si non haberent in bonis, ex quo id præstare possunt prout loco cit. Nauar. & Sotus in 4. dist. 41. quest. unica, art. 2. ac Sylu. verbo Filij, quest. 21. & Tabiena verb. Alimentum, nu. 7. tangunt. Item si filius habeat aliunde matrimonium, aut artem vnde seipsum alere possit, prout ex lege Si quis à liberis, §. Si filius, ff. de liberis agnoscend. tradit multis aliis citatis Couar. in memorato §. 6. num. 9. Addens id intelligi, dummodo non sit dedecus filio talem artem exercere: quod idem addit Sylu. in ead. quest. 21.

Censendi sunt quoque parentes similiter excusari, cum etiam diuites sint, filium tamen alere non possint sine vitæ propria periculo: que est expressa sententia Soti loco cit. videntis exemplum de matre que filium suscepit ex adulterio. Vnde licet alias parentes mortaliter peccent exponendo filios suos alendos in hospitalibus, vel in aliis similibus domibus (nec enim obligationi quam habent illos alendi, debent ea ratione satisfacere, iuxta Nauar. in cit. num. 17. & alios quos Couar. refert & sequitur in cod. num. 9.) tamen in euentu nullum peccatum foret exponere filium alendum eiusmodi locis: non fecus ac licite id ipsum facerent parentes, quando extrema aut valde graui necessitate premerentur. Attamen debent tempus, locum, aliasque circumstantias obseruare, ut filij sui institutionem possint curare. Atque si pater aut mater indigens non sit, debet pro expensis illius satisfacere hospitali, prout notat Caiet. in verbo Adulterium, & in eodem verbo Syluest. q. 5. Armil. §. 8. Tabiena num. 6. post D. Anton. 2. par. tit. 2. cap. 7. circa fin.

Excusantur adhuc parentes ab alendis filiis ex aliis causis: ut intelligere est ex Panorm. ad cit. cap. Cum haberet, & ex Sylu. in verbo Filij, q. 21. & Tabiena verbo Alimentum, n. 7. De quibus illud in vniuersum constat, quod ex quibus causis licitum est patri filium exheredare, licitum quoque sit eidem alimenta denegare. Id quod pluribus aliis in eandem sententiam citatis tradit Couar. in cit. §. 6. num. 17. Quæ vero sint hæc causa paulo post dicemus.

Si quæras, An prædicta obligatio alendi filios tangat parentes ipsos ex æquo. Respondetur negatiue. Ad matrem enim spectat filio vsque ad primum triennium subministrare necessaria, ut habetur ex lege Nec filium, Cod. De patria potestate: traduntque Syl. in verbo Alimentum quest. 2. Tab. eod. verbo quest. 4. Nauar. in Enchir. cap. 14. nu. 17. & Couar. in eod. §. 6. n. 13. Ad patrem vero secundum eosdem, deinceps pertinet præfata subministratio. Quod si fiat diuortium inter parentes, iudex qui illud facit, statueret debet à quoniam ali debeant filij, prout tradit Syluest. in verbo Filij, q. 21. De qua re pluribus tractat Thom. Sanchez lib. 10. De matrimonio, dist. 20. Cæterum si contingat matrem non posse per illud triennium alere filium, ad patrem id pertinebit; sicut & ad matrem pertinebit, etiam post triennium, eundem alere si

R ipia

ipſa ſit diues, & pater ſit pauper, vt tradunt Sylueſt. & Taberna-
na l. c. i. & ex Panorm. ad cap. ſin. De conuerſione infidelium,
Covar. in cit. num. 13. annotat.

32. Hæc autem locum habere etiam quoad filios illegitimos
ſatis probabile eſt. Quod enim Panorm. ad cap. Cum haberet,
De eo qui duxit in matrimonium, contendit onus alendi filios
illegitimos pariter patri & matri incumbere, nulla conſtitu-
ta ætatis differentia; pro dubio incertoq; habendum eſſe iu-
dicat Covar. in ſine eiusdem nu. 13. Iudicari quoq; ſufficienti
fundamento haud niſi, quod habet Sotus in 4. diſt. 41. quaſt.
vnicæ. art. 4. concl. 2. patrem etiam ſi matrimonio ſolucus eſſet,
non teneri de rigore iuris filium ſpurium agere, quia non
tenetur credere ſuum eſſe: neque ſi credat, aut ille, alendi cura
ipſi incumbit, ſed matri ſi poteſt, cuius eſt certus filius: quod
ſi ipſa non poſſit, ille ex quadam miſericordia debeat eundem
filium educare. Quæ ratio propterea non videtur ſufficiens,
quod nimis multum probet: nimirum de iure patrem ſpurij
ad nihil amplius quoad eum teneri, quam alium quemcum-
que qui non eſt pater.

33. Si petas: An mater (ſi quidem ad illam ſpectat in primo
triennio filium lactare, vt dictum eſt) teneatur proprio lacte
filium ipſum lactare. Respondetur non teneri ſub mortali,
etiam ſi non habeat iuſtam excuſationem; x. Nauar. in Enchir.
cap. 14. num. 17. Et ratio eſt: quia in eo charitas vel pietas de-
bita non læditur grauiter, cum is non afficiatur graui damno.
Quod tamen intelligendum eſt dummodo prouideatur illi
de bona nutrice, quæ ſcilicet habeat lac, nec inſeſta ſit mor-
bo, quo poſſit infantem inſicere, vt attigit Nauar. & expreſ-
ſe Covar. in eod. num. 13. Attamen dubium non eſt quin opti-
mum conſilium ſit, vt matres per ſe ipſas lactent filios ſuos:
neque id vel Regiſis dedecus eſſe ex Pauorino apud Gel-
lium, Macrobio, Plutarcho ac D. Auguſt. Covar. ibid. ad-
fert. Et ratio confirmat, quia debent filiis hoc amoris li-
gnum exhibere, præſertim cum ab ipſis mores cum lacte
quodammodo hauriantur (in quam ſententiam plura Azor
in ſupra citato cap. 4. q. 5.) ita vt merito matres, niſi rationabi-
lis cauſa eas excuſet videantur in hoc venialiter peccare ex
Nauar. & Covar. locis cit. Cuiusmodi cauſa eſt (vt ex iſdem
& aliis habet Azor in præced. quaſt. 3.) aut quod mater ipſa ad-
eo debilis ſit, vt ſine vitæ diſpendio non poſſit præbere lac fi-
lio; aut adeo pauper ſit, vt compellatur victum aliunde qua-
rere, neque id poſſit lactando filium; aut quod propter re-
ceptum patriæ morem ignominioſum ſit tali fornicæ pro-
prio lacte filium nutrire.

48. Addendum eſt hoc loco ad ſuperiora: obligationem in-
cumbere patri dotandi filiam quæ vult nubere. Id quod, ex
Nauar. in memorato num. 17. ver. 3. & Covar. in cit. §. 6. n. 11. aliaq;
multis quorum ipſi meminuerunt, locum habet etiam reſpectu
filia ſpuria. Adde quoque ex probabiliori ſententia locum
habere reſpectu filia, quæ inuitis parentibus nupſit. Id quod
latius tractatum videri poteſt apud Thom. Sanchez in lib. 4.
De matrimonio diſput. 25. & 26.

35. Addendum eſt præterea parentes debere mediocrem ſal-
tem diligentiam adhibere in comparandis temporalib. bo-
nis pro filiis, iuxta illud poſter. ad Corinth. 12. Non enim
debent filij theſaurizare parentibus, ſed parentes filiis. Dixi
autem mediocrem diligentiam: quia obligare ad ſummam
adhibendam, eſſet nimis durum. Neque ex verbo theſauri-
zandi colligas, patrem teneri ditare filium, & eleuare ſupra
ſuum ſtatum: ſed ſolum in longinquum (quod ipſum the-
ſaurizandi verbum importat, vt attigit D. Thom. 2. 2. quaſt.
101. art. 2. ad 2.) relinquere ei hæreditatem ſufficientem ad
conditionem ſui ſtatus; vel ſaltem eum ita promouere, vt poſ-
ſit ſibi de rebus, iuxta ſtatum ſuum ſibi neceſſariis prouide-
re: ſiue laborando, ſiue arma tractando, ſiue etiam munus a-
liquod literarium exercendo.

36. Addendum eſt adhuc patrem non teneri ad reſtitutio-
nem pecuniæ quam abſque ipſius conſenſu filius in patria
pot. ſtate adhuc conſtitutus, mutuum accepit. Nam per leg.
1. ff. De S. C. Macedoniano, tale mutuum non inducit, poſt
mortem etiam patris, obligationem ad reſtitutionem. Quæ
lex ex communi Doctorum ſententia prout cum Molina
notat Leſſius lib. 2. de iuſt. & iur. cap. 20. nu. 8. locum habet in
conſcientia: vt pote quæ legi naturali admodum congruen-
ter, talem pœnam imponit, vt omnis occaſio machina-

tionis præuæ contra parentes filios præſcindatur.

Aliquot tamen excipiuntur caſus in quibus facienda eſt
talis reſtitutio. Primus eſt, ſi filius habeat bona caſtrenſia,
aut quaſi caſtrenſia. Secundus, ſi publice putabatur ſui iu-
ris. Tertius ſi aliud accepit quam pecuniam de qua tantum
lex loquitur, niſi id fecerit vt inde conſlaret pecuniam.
Quartus, ſi pecunia accepta verſa ſit in vtilitatem patris.
Quintus, pater ſecundum rectam rationem debuiffet ſup-
peditare illam filio, tanquam ei neceſſariam ad ſuam ſuſten-
tationem. Aduerte vero, quod ſi filius iurauerit ſe ſolutu-
rum: quia iuramentum in alterius fauorem factum ſeruan-
dum eſt cum poteſt ſine peccato, is debeat ſoluere cum pri-
mum poteſt commode, niſi obtineat à Præſato talis iu-
ramenti relaxationem, quæ dari poteſt, eo quod illud ad-
poſitum fuerit in fraude legis quæ inde facile reddetur
inutilis.

Addendum eſt, ad extremum quod parentes debeant fi-
lios inſtituere hæredes ex Nouella 115. Iuſtiniani, in Authen-
tica, Vt cum, De appellationibus, §. Aliud quoq; capitulum;
ita vt eos exheredantes ſine cauſa non excuſentur à mortali,
tanquam notabile iniuriam inferentes. Cauſa vero ob
quæ iuſte poteſt filius exheredari, referuntur in proxime
cit. §. & tractantur à Covar. ad cap. Raynucius, De teſtam. in
prin. nu. 8. & aliquot ſequentibus. Item quæ à Sylueſt. in verb.
Hæreditas 2. & paſſim ab aliis Summulariis in eodem verbo
illas, gloſſa. vt ad cap. Quint. uallus, De iurcurando, his ver-
ſibus expreſſas habet:

Bis ſeptem cauſis exheredes ſi ius eſto:

Si patrem ſeriat, ſi maledicat ei.

Carcere deſertum ſi negligit, ac ſur oſum,

Criminis accuſet vel parat inſidias,

Si dederit graua illi damna, nec hoſte redemit

T ſtari prohibet, vel dat arena locum.

Si prauos ſequitur, vel genitoris amicam.

Non orrithodoxus, ſilia quando coit.

37. Quorum verſum ſenſus eſt primam dictarum cauſarum eſ-
ſe, ſi filius percutat patrem; quæ intelligenda eſt ex Covar.
cum exceptione, niſi percutat deſcendendo iuſte ſeipſum,
aut patria. Secundam, ſi grauem ei intulerit iniuriam, de
qua re iudicare ſpectat ad iudicem coram quo lis tractatur.
Tertiam, ſi parentem captum, de carcere noluerit cum poſ-
ſet, educere fideiubendo pro eo. Quartam, ſi non ſuccur-
rat patri furioſo. Quintam, ſi accuſet patrem in cauſa cri-
minali, niſi ſit de hæreſi, vel de crimine læſæ maiestatis pro-
ut in præced. nu. 25. Idemq; eſt (vt aliis citatis habet Covar.
num. 11.) ſi quis ſponte, nec coactus, teſtis fuerit aut Aduo-
catus contra patrem in eodem crimine. Sextam, ſi vita pa-
rentum fuerit in ſidiatu veneno, aut alia quauis arte. Septi-
mam, ſi parentes ex dilapidatione filij ſuſtinerent graue re-
ram diſpendium; quod quantum eſſe debeat arbitrio iudi-
cis reſinguitur ex Covar. in ſeq. num. 14. Octauam, ſi non re-
demit patrem captiuum. Nonam, ſi impedimento ſit, ne pa-
ter faciat teſtamentum. Decimam, ſi ſine facultate patris ver-
ſetur cum arenariis ſeu mimis: cum pater ipſus non fuerit il-
lius conditionis. Undecimam, ſi conuerſetur cum maleficiſ
ſeu incantatoribus. Duodecimam, ſi habuerit rem cum v-
xore patris, ſeu cum nouerca ſua, vel cum euſdem patris cõ-
cubina. Decimam tertiam, ſi filius fuerit hæreticus, cum pa-
ter ſit Catholicus. Vltimam, ſi filia fornicata ſit; cum paren-
tes vellent pro ſuo poſſe, eam dotare, niſi eam maritare ne-
glexerint vltique ad 25. annum: quæ verba ſunt memoratæ
gloſſa. Cui adde, ex Sylueſt. in verbo Hæreditas 2. num. 7. ſub ſin.
quod ſi mater meretricis fuerit, ipſa non poſſit ob meretriciũ
exheredare filiam: poſſit vero pater etiam ſi luxurietur. Ad-
de etiam quod ſi filia quæ fornicata fuerit, poenitentiam ege-
rit, pater illi teneatur præbere alimentum, & dotem, vt habet
Sylueſt. in verb. Dos, q. 3. in ſine.

Omnes autem hæc quatuordecim cauſe locum habent
tam in maribus quam in fœminis præter vltimam, quæ tan-
tum habet locum in fœminis: & tertiam quæ tantum in ma-
ribus: eo quod fœmina fideiubere non poſſit prout Sylueſt.
notat Hæreditas 2. num. 3. ex lege 1. & 2. ff. ad S. C. Velleianum.
Item aliqua ex eis ſunt (vt patet ex Authentica cit. §. ſuſtum
autem perſpeximus) propter quas filius poteſt exheredare
patrem: nimirum 4. 5. & 6. item 8. 9. 12. & 13. quibus in eod. §.

Hæc octava adiungitur: si pater tentauerit interficere uxorem filij.

38. Quatuor vero obseruanda sunt circa eandem causam. Primum est: si alix occurrant, omnes sub illis intelligi: quatenus fuerint maiores ipsis & grauiores, vt multis citatis tradit Couar. in cap. Raynutius. De testam. in prin. num. 16. Secundum est, per ingressum religionis auferri omnem causam ingratitudinis, tam filij quam patris; & ex cap. fin. 19. quæst. 3. quod contra Alciat. & Balduinum optime defendit Couar. ibid. num. 20. & 21. Tertium est, si filius post ingratitudinem egerit penitentiam reconciliatusq; fuerit patri, ipsum non debere à patre exheredari, si nõ dum exheredatus est: quod si iam exheredatus sit, exheredatio locum habebit etiam in foro externo, nisi expresse reuocetur. De qua re ibidem Couar. num. 17. & 18. Quartum est, quod habet Azor in 2. part. suæ Summæ, lib. 2. cap. 3. quæst. 6. in fine; tales causas nõ sufficere ad neganda alimeta filio illis indigenti simpliciter. Ratio est, quia ille non tollunt ius naturale, positum in instinctu homini cum bestiis communi, ad alendum foetum suum.

39. Vbi aduerte filium non esse censendum agere simpliciter, cum ipse potest aliunde victum sibi querere ac comparare: vt quando habet sufficientia bona propria, vel vires & robur, vel industriam attemve (nisi hæc dedecet conditionem personæ ipsius) vnde possit si velit victum acquirere, aut certe aliquos alios habere à quibus alatur. In quo, tanquam fundamento, nituntur responsones ad multa dubia quæ Azor persequitur in seq. cap. 4. consistentes in his. Primum, quod pater filium Religionem professum si per iustam sententiam ab ea expellatur, debeat alere, si aliunde non habeat vnde viuat. Secundo, quando rem aliquam certam loco alimentorum à patre assignatam, filius ipse sua sponte cõsumptæ dissipauit, culpam ipsius nõ impedire quominus simpliciter egerit alimenta pater præbere debeat: quia inde nõ cessat lex, quæ de æquitate naturali pater debet alere filium in extrema, aut graui necessitate. Tertio, si filius cesserit iure alimentorum, quæ ipsi à patre debentur (quantumcunq; iuramento firmarit cessionem) ac postea ad egestatem extremam, vel grauem deuenierit, patrem teneri alimenta ei dare, non obstante iuramento interposito, quod intelligendum est interpositum esse cum hac tacita conditione, nisi necessitas extrema urgeat, vt argumento est, quod nemo approbet talem cessionem vrgeri, vel fieri tunc temporis, cum filius inopia egestateq; premittitur graui, aut statim ad eam deuenturus videretur.

40. Alia ad hunc locum spectantia quæ idem Azor sub finem eiusdem 4. cap. & in seq. cap. 5. persequitur, sufficiunt completi aliquot documentis. Primum est: patrem æs alienum contractum à filio ad se alendum, tenere soluere tanquam suo nomine contractum. De quo iam dictum est antea. Secundum est: filium qui aliunde alitur, si quid à patre accipiat tanquam liberaliter donatum, non teneri illud restitueri. Tertium est: alimeta præstanda filio, debere talia esse, qualia ipsum decent, conditione eius spectata, ex ætate, nobilitate, & professione ipsius: ac etiam instituto, more, ac consuetudine patriæ in qua degit. Quartum est: eodem iure naturali quo parentes filiis, auos, ceterosq; ascendentes debere alimenta præbere nepotibus & neptibus, cum pater & mater defunt. Quintum est: cum matrimonia debeant esse libera, patrem non posse bona conscientia filix alimenta seu dotem negare eo nomine, quod nupserit sine suo consensu, nisi nuptias iniert in indignas, viles & ignominiosas, aut repugnates sacris canonibus iuribusve Ecclesiæ. In quo casu naturali æquitati consentaneum est seueritati vti, ad familiæ perturbationem atq; odia & dissidia quæ inde oriri solent, vitanda. De hoc plenius idem Azor in præced. cap. 2. q. 7. & 9. sed ipsum spectat proprie ad tractatum de matrimonio.

Sextum est, obligationem parentum alendi filios etiam spuos, transire ad heredes ipsorum: similiterq; ad alios ad quos ex donatione vniuersa bona illorum peruenerunt: non item ad illos ad quos peruenerunt ex emptione. Fiscum autem ad quem eadem bona peruenerunt ob parentum crimina, teneri saltem vitæ necessaria filius relinquere, cum debeantur eis de iure naturali: nec insones filios ob patris crimen priuare talibus, sit æquitati naturali cõsentaneum. Hoc plenius idem author tractat in cap. 6. quæst. 5. & 6.

Septimum est: quando filius potest absq; dedecore ali à parentibus, peccatum esse cum obligatione ad restitutionem expensarum, exponere illum nutriendum in hospitali domo; nam hospitalia instituta sunt tantum in subsidium pauperum. Quæ etiam de causa is qui filium quem alere potest, exponit ad vitandum dedecus & in famiam quamuis excusari possit à peccato, non excusatur à restitutione expensarum factarum in eo alendo. De qua re Azor ipse plenius in quæst. 7. & not alias cum de restitutione. Quæ in reliqua parte eiusdem quinti capituli peculiariter de matre ille habet, & pluribus sequentibus capitulis, de diuersis filiorum generibus erudite tractat, ei qui vult apud ipsum videnda possumus relinquere: vt non adeo necessaria ad nostrum institutum.

SECTIO POSTERIOR.

De parentum obligatione ad filiorum educationem.

41. AD duo reuocari diximus quæ parentes debent filiis; de priori hæcenus. Quod attinet ad posterius, nempe ad bonam educationem, notandum est teneri parentes per se vel per alias personas honestas, bonis moribus filios institueri, atq; adeo spiritalem ipsorum salutem primo, principaliter curare: cauendo ne occasiones peccati mortalis habeat, corrigendoque delinquentes, nec sinendo ipsos duci suis affectibus: atque procurando, vt præcepta quibus adstringuntur, siue Dei, siue Ecclesiæ teneant, eaque obseruent; atque orationem Dominicam cum saluatione Angelica, symbolumq; Apostolorum addiscant, prout Nauar. monet in *trakt. De oratione, cap. 3. num. 20. congruenter cap. Vos ante omnia, de consecr. dist. 4.*

42. Debent quoque abstinere à nimia seueritate erga filios, ne illos ad indignationem prouocent, ex cap. 3. Epist. ad Coloss. Quamquam si ab eis aliqua commissa sit culpa, quæ necessario castigacionem & obiurgacionem requirit, cauere debent ne quid liberis dissolutis, per indulgentiam remittant; vt circa finem explicationis huius præcepti monet Catechismus iussu Concil. Trident. editus. Videri potest Diuus Anton. 1. par. tit. 14. cap. 4. §. 6. versu *Debet tertio*. Quamuis autem vt recte Socus docet lib. 5. De iust. & iure, quæst. 2. art. 1. patres non possint occidere filios, vel mutilare, aut vulnerare: tamen possunt in castigacione (dummodo id sit ad ipsorum vilitatem) vsque ad verbera procedere, vt post D. Thom. 2. 2. quæst. 65. art. 2. habet Syluest. in verbo *Vxor, quæst. 3. & in verbo Percussio*. Debet autem esse moderata verberatio, vt ibid. addit Syluest. si que percussio atrox fuerit, peccatum erit mortale, ex *Soro in sequen. art. 2.* Non est vero talis censenda illa, ex qua non imminet notabilis læsio, etiam si facta sit aliqua excoeratio.

Insuper debent parentes dare operam ne filij prauæ consuetudini assuescant, & ne malos habeant magistros, aut alios cum quibus, siue domi siue foris versentur. Corrupt enim (vt dicitur in prior. ad Corinth. cap. 15.) mores bonos, colloquia praua. Neitem otio torpeant, quando quidem ex Ecclesiast. cap. 33. multam malitiam docuit otiositas. Debent præterea seiplos præbere liberis magistris virtutis, æquitatis, continentix, & sanctitatis, vt citatus Catechismus habet in eodem loco, adeoque illud maxime curare ne malo suo exemplo illi deprauentur: in quo grauissime peccarent. Vide tradita à D. Antonino in memorato §. 6. versu. Quarto debet. Illud vero inter cætera turpissimum est in educatione filiorum, si parentes præpostera illis consilia præbeant, illosque ratione aliqua inducant ad peccata. Atque ex his deduci possunt aliqua in particulari in quibus parentes delinquant, qualia sunt: tum alia, tum quæ proponuntur à Nauar. in Enchir. cap. 14. num. 18. spectantia ad licentiam à parentibus permissam suis liberis in vano cultu corporis proprii, & in turpi cõuersatione cum aliis.

43. Addendum est autem obiter iuxta ea quæ Azor habet in 2. part. suæ summæ lib. 2. cap. 4. quæst. 17. & 18. patrem teneri in conscientia, sumptus & expensas facere, vt filius det operam literis: quibus cæteri patris conditionis, more patrio erudiri informarique solent, nec filium ipsum patre mortuo dum inter fratres paterna hereditas diuidetur, teneri eadem expensas referre, & in legitimam suam computare: quoniam hæc iudicantur à patre gratis ac liberaliter factæ, nisi alicunde

constaret quod ipse voluerit, ut filius in partem suam legitimam eas haberet.

CAPVT IV.

De obligatione ad inuicem parentum, coniugum, & ac filiorum, seu fratrum.

S V M M A R I V M.

- 44 Obligatio inter virum & uxorem præsertim ad subiectionem & reuerentiam mutua.
- 45 Aliquot modi quibus vxor contra talem obligationem mortaliter peccat.
- 46 Explicatio difficultatis: An vxor tentatur sequi virum mutantem domicilium.
- 47 Modi quibus vir peccat mortaliter contra ipsam obligationem.
- 48 Obligatio alendi uxorem.
- 49 Obligatio fratris subueniendi fratri, & filii ipsius.
- 50 An ea possit impedire in illo religionis ingressum, explicatur distinctio.

44. **C**VM vir & vxor indiuidua vite consuetudinem societatemque in eam ex l. i. ff. de ritu nuptiarum, & ex cap. Illud, de præsumptionibus, efficiuntur duo in carne vna, ex cap. 19. D. Matthai, dubium non est quin debeant non tantum interno actu, sed externis etiam amoris signis se inuicem honorare, propriosque defectus mutuo tolerare, ac sibi subiectionem & reuerentiam mutua exhibere: potissimum autem vxor viro: quia licet hic in illam non habeat dominium politicum: habet tamen dominium quoddam naturale, secundum quod superior illius est atque caput, prout ab Apostolo dicitur in priori ad Corinth. cap. 11. Ad quod facit quod prima mulier formata sit non de pede, quia non debet esse ancilla, nec de capite, quia non debet esse domina: sed de latere tanquam socia data viro suo, ut ex Magistro sententiarum habet D. Anton. 3. part. r. tit. 14. cap. 9. §. 1. versu, De conversatione coniugatorum. Et quamuis quod ad debitum coniugale attinet, ea ius æquale habeat cum marito (ut enim vxor potestatem sui corporis non habet: sed vir: ita nec vir potestatem sui corporis habet, sed mulier, ex Apostolo in præced. cap. 7.) id tamen non impedit, quominus in aliis, præsertim ex gubernatione domus, ius superioritatis penes maritum relideat, ex D. Anton. in initio citati paragraphi. Quocirca si vir vxori debeat reuerentiam, eandem vxor viro multo magis præstare tenetur. Cuius rei egregium exemplum dedit B. Virgo ex D. Luca cap. 2. sub finem, cum filium reperiens in templo dixit: Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego, &c. præposuit enim sponsum honoris gratia. Sara item cum de marito suo Abraham ageret, vocauit illum dominum: inquit, Et Dominus meus vetulus est, Gen. 18.

Efficitur præterea ex dictis vxorem teneri obediri viro in iis in quibus ipse superior est: qualia sunt quæ pertinent ad bonos mores & familiæ gubernationem: quod notat Nauar. in Enchir. cap. 1. 4. num. 20. Ad quod faciunt quæ ex D. August. habentur apud Gratianum in cap. Est ordo, in cap. Hæc imago, in cap. Satis in cap. Mulier, & ex D. Hieronymo in cap. Cum caput, 33. quæst. 5.

Obligatio vxoris erga virum.

S E C T I O I.

45. **A**Tque his congruenter, pro praxi in particulari dicendum videtur, quod ad vxorem attinet, in ordine ad virum eam peccare mortaliter, si debitam huic subiectionem præstare contemnat: aut in re graui non obediat præcipienti aliquid eorum in quibus ipse est superior: aut si suis rixis ac verbis maritum prouocet ad blasphemiam, sciens, aut scire debens ipsum ex talibus, taliter prouocatum iri: hæc Nauar. habet in cit. num. 20. vers. 6. & 7. Quibus adde si maritum peruiat, nisi id faciat defendendo se cum debita moderatione, illoqui enim grauem illi infert iniuriam ob superioritatem. Sequitur etiam ex prædictis, quod cum ad virum pertineat gubernatio domus, rerumque administratio, peccet vxor si contra expressam vel tacitam voluntatem illius, aliquid noabile expendat, etiam in elemosynis: nisi paraphernalia, id

est, bona aliqua ultra dotem habeat, vel artem multum lucrifera, ut loc. cit. expressit D. Anto. & explicuimus tractantes de elemosyna in lib. 4. num. 276.

Sed petes: An mortaliter peccet vxor, si virum suum nolit sequi cum ex vna ciuitate migrat in aliam, in qua vult eam ducere, mutando domicilium. Ad quod responderet affirmatiue, iuxta ea quæ tradunt in verbo vxor Syluest. quæst. 3. Armilla §. 6. Tab. quæst. 2. Nauar. in Enchir. cap. 1. 4. num. 20. vers. 5. & Couar. cum aliis in Epitome 4. Decretal. pari. 2. cap. 7. in prin. sp. nu. 5. Intellige autem nisi maritus fecisset antea pactum cum vxore de domicilio non mutando. De qua re dicitur plenius in seq. lib. 31. num. 309. & 310. Hæcque quoad vxores in ordine ad viros dicta sunt.

Obligatio viri erga uxorem.

S E C T I O I I.

47. **Q**UOD vero ad maritum spectat in ordine ad vxorem, ex supradictis consequens est peccare mortaliter maritum (quod Nauar. expressit in cit. cap. 1. 4. num. 19.) qui indifere- & sine causa valde rationabili, percutit vxorem, et si negandum non est quin si huius defectus id postulent, maritus qui caput est illius, ex priori ad Corinth. cap. 11. possit vsque ad verbera in vxoris castigatione procedere: iuxta ea quæ tradunt D. Anton. 3. part. r. tit. 1. 4. cap. 9. §. 1. ver. Secundo modo debet, & in verbo Vxor, Syluester quæst. 3. Armilla §. 2. & Tab. quæst. 2. Ait autem Sotus in 5. de iustit. & iure, quæst. 2. art. 2. ante solutionem argumentorum: quod nisi grauis urgeat necessitas dedecus sit viro, adeoque nefas, tali iure uti. Curandus enim est vxorum honor, nec ad castigationem veniendum est, nisi tales sint earum mores, ut recta ratio dicat, ipsas esse puniendas. Rursus consequens est mortaliter peccare maritus, si aspere tractent vxores tanquam seruas (quod Nauar. habet in eodem num. 19. vers. 3.) atque efficiant iniuriis de se captis ad infamandum, etiam si ipsi non habeant infamandi animum: si quidem sequatur infamia, vel probabile illius periculum. Item animo inferendi illis notabilem iniuriam, furibunda verba contra eas proferant: quantumuis ea non sint iniuriosa sua natura, multo magis vero si talia sint quæ lædant ipsarum honorem, & innuant fidem violatam.

Amplius mortaliter peccat viri qui absque legitima causa vxores impediunt, at occantque ad piis exercitiis, quæ ipsæ solent facere sine præiudicio eiusdem viri & administrationis domus: aut etiam ab obseruatione præceptorum siue Dei siue Ecclesie; v. g. ab audiendo sacro diebus festis, à communionem in Paschate, &c. Quod etiam Nauar. loco cit. ver. 1. expressit. Idem iudicium est, si nolit vxorem alere, iuxta Syluest. in verbo Alimentum, quæst. 1. vers. 3. & D. Anton. in memorato §. 1. ver. 1. Quod intellige, nisi ex impotentia excusetur: vt D. ipse Anton. admonet. Intellige etiam, quod Thomas Sanchez in lib. 9. de matrimonio, disp. 4. quæst. 2. tractat. alius abunde citatis, nisi vxor propria temeritate recedat à confortio viri, sine huius culpa. Nam vxor debet esse in viri obsequio, ex cap. Hæc imago, 33. quæst. 5. Vnde si obsequium debitum præstare nolit, non accipiet alimentum sibi debitum. Quod si vxor recedat culpa viri, vt ob ipsius fauoriam, alenda est ab illo: quia cum tunc non vxoris, sed viri culpa tribuendum sit, quod illa non sit in huius obsequio, perinde censendum est, ac si reuera esset in obsequio. Quod si vtriusque culpa sit, addit memoratus author ibid. num. 24. attendendum est, cuius sit vltima, vt si vxor culpa quidem sua recessit, sed penitentia ducta redit ad virum, is nolendo eam recipere causam dare censetur separationi, & ideo teneri ad alimenta. Item si vxor inculpata quidem ob mariti fauoriam recessit, sed maritus ei cautionem sufficientem offert de securitate in posterum suavis tractationis: ita vt prudentis iudicio non habeat causam iustam recusandi oblatam conditionem, ipsaque nihilominus recusat: ei vir extra confortium suum existentem, non tenebitur alimenta tradere. Intelligi adhuc idem debet nisi dos promissa sit, nec soluta. De qua re idem Sanchez plenius in sequent. disput. 5. De eadem autem commodior locus dabitur in seq. lib. 31. qui erit de matrimonio.

Obligatio

O'lgario fratrum ad inuicem.

SECTIO III.

DE hac iuxta tradita ab Azorio 2. par. suæ summæ lib. 2. cap. vlt. habendum est pro documento: fratrem fratri indigentij debere alimenta præbere. Quod satis patet, cum egestas fuerit extrema vel quasi extrema seu grauis: nam & extraneis taliter indigentibus subsidium debetur ex lege misericord: sed difficultas est, an etiam teneatur cum egestas fuerit tantummodo, eo quod conuenienter conditioni sui generis & familiæ viuere non possit. Cuius partem affirmantem idem author merito tenet tanquam consentaneum ei, quod ex communi sententia Iurisperitorum habet Panorm. ad cap. Peruenit, De arbitris, num. 1. fratrem debere fratri alimenta, & forori dotem, quæ loco alimentorum succedit. Pro eadem quoq; facit, quod ratio æquitasq; naturalis postulat, vt frater fratri subueniat, nõ solum charitatis lege, qua etiam extraneo simpliciter, aut grauius egenti debemus pro ut possumus subuenire: sed ratione quoque pietatis erga sanguine coniunctos exercende, vt succurrat indigenti necessariis ad agendam vitam, quæ deceat hominem lux conditionis, qui alioqui futurus sit cæteris ludibrio.

Quæ ratio procedit siue fratres sint ex utroque parente, siue ex altero tantum, ex eod. ibid. quest. 2. In quibus sequentibus addens fratrem ab ea obligatione non liberari: quod frater indigeat sua culpa: siue quia consumpsit dissipauitque bona sibi à patre tradita, quibus poterat se commo. de alere: siue quia pater illi exheredauit. Nam hæc non obstant quin vere indigeat, nec habeat vnde uiuat: ac consequenter quia ex fraterna pietate subueniendum sit ei, si nequeat aliunde sibi de necessariis providere. Quod vero ille deinde docet Clericum prædictæ obligationi satisfacere posse, ex redditibus sui beneficij tractandum erit, cum ageretur de beneficiis Ecclesiasticis lib. 30. tract. 3. Atque quod de fratribus dictum est, idem ait dicendum esse de nepotibus ex fratre, vel ex forore: quia id ex naturali æquitate eis debetur, cum non habent vnde sustententur.

Questionem autem: An teneatur quis ab ingressu religionis abstinere ob indigentiam alimentorum in qua frater, aut foror patiuntur, ceniet explicandam distinctione: vt si necessitas sit extrema, aut quasi extrema, seu per quam vita fratris, vel fororis periclitetur, debeat ea durante abstinere à tali ingressu, qui solum est consilij; quia fraternæ indigentia in ea subuenire tenetur iure naturali, cuius præceptum negligi non potest, vt consilium impleatur. Non debeat vero, si necessitas non sit valde grauis, vt cum frater vel foror solum indiget bonis necessariis ad statum & honorem dignitatemq; suam tuendam ac cõseruandam; nisi forte aliquibus circumstantiis concurrentibus, inde sequeretur tantum scandalum aut commode damnum, vt prudentis arbitrio cedendum esset temporis, & talis ingressus omnino differendus: quod raro contingere potest: sicut & illud propter quod idem author ait ingressum posse egredi petita licentia, etiam non obtenta: nempe si frater perinde egreat illius subuentione, ac si vellet se suspendio, aut præcipio necare, nec quisquam esset qui ab eo vitæ periculo ipsum eripere vellet.

CAPVT I.

De obligatione parentum & filiorum aliorum, quam carnalium.

SVMMARIVM.

- 51 Obligatio mutua pedagogorum, & puerorum eis commissorum.
- 52 Magistrorum obligatio ex charitate erga discipulos, & specialis imposita Doctoribus iuris, & medicis.
- 53 Specialis imposita Doctoribus Theologia.
- 54 Peccata mortalia que contra iustitiam magister committit, in ordine ad suos discipulos.
- 55 Casus in quibus discipuli mortaliter peccant.
- 56 Obligatio tutorum & curatorum, contra quam ipsi peccant mortaliter in rebus castibus.
- 57 Obligatio dominorum & seruatorum.

Val. rj Par. III. Tom. 2.

- 58 Casus in quibus contingit dominos peccare mortaliter in ordine ad seruos.
- 59 Casus in quibus seruos contingit peccare mortaliter in ordine ad dominos.
- 60 De domini obligatione subueniendi famulo egrotanti.
- 61 De obligatione solvendi eidem mercedem.
- 62 De obligatione domini, respectu delicti famuli.
- 63 De obligatione simili defendendi dominum suum.
- 64 Obligatio Principum erga populo sibi subditos, & horum erga illos.
- 65 Potestas præcipiendi in Principe, quæ.
- 66 In quibus Princeps communiter peccet mortaliter.
- 67 Obligatio ad inuicem patrum & filiorum spiritualium.
- 68 Obligationes particulares Curatorum.
- 69 Obligationes particulares Episcoporum.

NITIO huius tractatus annotauimus hoc præcepto præter parentes, & filios carnales obligari quosdam alios, de quibus sigillatim aliquid dicendum est. Primo quidem de iis, quorum alij aliorum priuatam curam gerunt. Secundo, de iis quorum alij alios ciuiler gubernant. Tertio, de iis, qui filij vel parentes sunt spirituales.

SECTIO I.

De obligatione ad inuicem eorum quorum alij aliorum curam gerunt.

In horum numero ponuntur magistri & ipsorum discipuli: tutores item & curatores, ac pupilli ipsis commissi: & denique domini & serui.

De obligatione magistrorum & discipulorum §. 1.

ATque de magistris illud notandum est: quosdam eorum esse quibus committitur à parentibus cura puerorum in iis, quæ pertinent ad bonos mores, & pedagogi ex eo dicuntur, quod pueris semper adesse debeant. Tenentes igitur parentum locum, grauisime peccant dissimulando talium puerorum delicta, nec gerendo curam debitam illorum in iis quæ ad suum officium pertinent, vt potissimum pertinere censentur: instructio in à bonis moribus ac pietate Christiana, & in literis promotio: in quibus tanta ac talis potest esse ipsorum negligentia, vt mortaliter delinquant. Atque ad cohibendum puerum sibi commissum non obiurgatione tantum, sed etiam verberibus si opus sit ad emendationem, vt poterunt: iuxta ea quæ tradit Sotus li. 5. de iust. & iure, qu. 2. art. 2. Quod intellige, ex eodem ibidem, nisi ob illorum ætatem, vel alias qualitates id ipsis fas non sit; aut dummodo in hoc non excedantur consueti limites, nec facultas, seu beneplacitum eorum à quibus tacitam vel expressam habent puniendi potestatem.

Ij vero qui sub pedagogo sunt peccare possunt, si ei debitam reuerentiam non exhibeant: & in rebus ad bonos mores pertinentibus inobedientes sint. Nam ipse gerit vicem parentum, eisque succedit in cura, quam iure naturæ habere debent educationis filiorum. Quæ de causa iidem parentes male faciunt tractantes pedagogos tanquam famulos, cum inde fiat vt pueri, ipsos facile perinde vt reliquos famulos, contemnant.

Alij autem magistri sunt, qui profitentur grauius scientias, quibus non incumbit quidem tanta cura rectæ institutionis suorum scholasticorum, quos supponunt iam esse institutos, aut ab alijs instituendos; tamen tenentur saltem ex charitate non nunquam aliquid inter legendum interponere, quo in bonis moribus eosdem scholasticos suos promoueat; & procurare de prauorum emendatione, iuxta præceptum de correctione fraterna, quo ad id tenentur plusquàm cæteri communiter, ob rationem nonnullam quam habent patris, ob quam etiam ipsis reuerentia specialis debetur. Aduertant autem qui ius ciuile, aut medicinam docent ipsos mortaliter peccare, si ad suas prælectiones scienter admittant Religiosum, Presbyterum aut Clericum dignitate Ecclesiastica præditum. In eo enim cooperantur peccantibus mortaliter transgressione præcepti quo in cap. vlt. Ne Clerici vel Monachi; iidem Religiosi, Presbyteri & Clerici sub excommunicatione ipso facto incurrenda, prohibentur sa-

libus studiis dare operam. Imo si Religiosus habitu suo dimisso leges vel physicam seu medicinam audientes, scienter docere aut in scholis suis præsumpserint retinere, eo ipso incurrunt in excommunicationem.

Circa quam, nota primo eam requirere vt Religiosus studeat legibus aut medicinæ, habitu dimisso. Vnde si aliis disciplinis studeat, aut his quidem sed retento habitu, magister docens ipsum, peccare quidem potest, non incurrit tamen in eiusmodi censuram. Nota secundo, personas in quas fertur, esse doctores siue magistros: quæ duo nomina censeri possunt sic coniuncta, ad significandum quemcumque docentem leges aut medicinam, siue doctoratus gradum habeat, siue non. Nota tertio duas electiones, propter quas talis censura fertur; nempe scienter docere, & retinere in suis scholis, quarum vnamquamq; seorsim ac diuinitate efficere ad illam incurrendam, coniunctio disiunctiua ostendit. Ea enim est vis illius, vt faciat simul posita, accipi seorsim: sicut coniunctio copulatiua facit simul posita, etiam simul accipi. Vnde colligitur quod si doctor legum civilium aut medicinæ talem aliquem in sua schola scienter doceat, incurrit in talem censuram, etiam si non retineat illum in ea. Quo retinendi verbo aduerte significari concursus aliquem postituum; siue rogando, siue consulendo, siue autoritate sua, aut fauore defendendo: præsertim autem violentia adhibita ad religiosum eiusmodi tuendum, quo perseueret in sua schola.

Ignorantia autem, etiam aliquo modo culpabilis, excusat ab eadem censura, cum imposta sit præsumpti, atque ad eo scienti, aut negligenti scire cum facile potest. Excusat quoque violentia per quam Doctor compellitur talem auditorem ferre, quia adhibita quam potest diligentia in procurando ne scholam ingrediat, aut vt ingressus ex ea exeat, nihil proficere potest. Cuius excusationis ratio summi potest ex eo, quod talis censura requirit vt scienter doceatur. Quare, & vt voluntarie, cum in moralibus scientia non aliter requiratur, quam ad perfectionem voluntarij.

Si quæras, quid Doctor de quo agimus teneatur facere, si dum docet aduertit talem Religiosum ad se inter alios; bene respondet Suarez tom. 5. in tertiam part. disput. 23. num. 4. si non habeat aliunde iurisdictionem, ipsum non posse, vt nec aliam priuatam personam, sua autoritate vim ei inferre; nisi quod per modum defensionis, possit sine effusione sanguinis vel magno scandalo, aut violentia procurare vt exeat: quod si non successerit, spectabit ad Superiorem scholarum vim illi inferre efficacem, compellendo omnino vt exeat. Quod si non obtineatur, non teneatur Doctor, addit ille, a suo munere cessare, ne à tali audiat; quem censebitur solum tolerare inuitus, non autem scienter docere sicut censetur cæteros suos auditores docere.

33. *Iam qui Theologiam docent debet aduerte, statui de ipsis in Concil. Trident. sess. 7. cap. 1. De reform. quod habens beneficium sacræ Theologiæ lectoribus deputatum, cogatur, etiam per detractionem fructuum, prælegere per se si est idoneus, alioqui per idoneum substitutum, ab Episcopo, Archiepiscopo, Primatibus, & aliis locorum ordinariis eligendum: vt de cætero beneficium huiusmodi non conferatur nisi idoneo ad id munus obeundum. Statui præterea, quod nemo ad huiusmodi lectionis officium admittatur, quin prius ab Episcopo loci de vita, moribus, & scientia examinatus, & approbatus sit. Item in eodem Concil. sess. 13. can. 11. excommunicari ipso facto eum, qui præsumpserit docere, prædicare, vel pertinaciter asserere, aut disputando defendere necessarium non esse habenti conscientiam peccati mortalis, confessionem sacramentalem præmittere ante communionem, si copia detur Confessarij. De qua excommunicatione Suarez ad 3. partem D. Thom. tom. 3. d. 66. sect. 3. vers. Sed quæres, disputat quæ Concilij fuerit intentio in ea ferenda. Verum pro praxi potest nobis sufficere, quod idem iudicat esse probabilius: directam intentionem, inquam, Concilij fuisse penam eam imponere, illis qui ausi fuerint quocumque titulo, vel quæsito colore, negare obligationem præmittendi sacræ communioni confessionem sacramentalem, cum quis & conscientiam peccati mortalis habet, & copiam Confessarij.*

Aduerte vero obiter, quando in bulla edita in confirmationem Concil. Trid. à Pio IV. generatim omnibus personis prohibetur commentarios aut interpretationes suas edere in decreta eiusdem Concilij, nõ esse sermonem de interpretationibus quæ in scholis fiunt docendo, prout ostendit vsus fundatus in necessitate; si quidem sine tali interpretatione, doctrina Theologica vix tradi potest.

Porro peccata mortalia quæ contra iustitiam magistri in ordine ad discipulos possunt committere, referuntur à Nauarr. in Enchir. cap. 25. num. 57. & 58. Primum est; si sciens aut scire debens doceat falsa, aut inutilia in alicuius notabile damnum siue spiritale siue temporale: aut in rerum delectu modo que docendi, non habeat rationem capacitatis & profectus auditorum. Secundum est: si per se aut per alios inducat auditores alterius doctoris ad se audiendum illo relicto cum notabili damno profectus eorum deum auditorum, & dedecore illius alterius doctoris: probe alioqui fungentis suo docendi munere. Tertium, si lectiones omittat cum notabili auditorum damno: nisi arbitrio prudentis iusta causa ipsum excuset. Quartum, si aliquid mercedis à suis discipulis exigat habens stipendium publicum, vel beneficium Ecclesiasticum cui impositum est onus docendi. Quintum, si scholasticum crudeliter castiget: cum leuis solum castigatio sit ei permessa, iuxta cap. Presbyterum, De homicidio: Sextum, si simpliciores ita contemnat, vt inde notabile accipiant dampnum honoris aut aliorum bonorum ipsis debitorum ex legali iustitia. Quæ omnia & mortalia esse & contra iustitiam patet ex eo quod perpetrentur cum notabili iniuria proximi.

Addit Nauarr. in sequen. num. 59. quoad discipulos, peccare ipsos mortaliter. Primo, si ob mortale finem student, commune est enim omni actiopi, vt malitia sui finis inficiatur iuxta cap. Cum minister 23. quæst. 5. Deinde si habentes in Academia ius ferendi suffragium in electione Rectoris, aut prælectoris, aut beneficiarij, suffragentur, aut curent alium suffragari indigno: nam id contra iustitiam est, notabiliter damnosum. Quod si iuramentum præstiterit de eligendo digniori, ne quidem dignum, relicto competitori digniore eligere possunt, nisi peccato mortali perituri. Tertio, si scientias superstitiosas addiscant: tale studium enim coniunctam habere aninarum perniciem, vt præter experientiam, ostendit quod Actorum 19. refertur: cum multi credentium venirent ad D. Paulum confitentes, & annunciantes actus suos, multos qui erant curiosa sectati, contulisse & combussisse coram omnibus libris denariorum quinquaginta millium. Quarto, si contra veritatem quam sciunt, altercentur circa pertinentia ad sanctam fidem Catholicam, aut circa necessaria ad salutem animæ vel corporis. Talis enim contentio secum habet coniunctum periculum irreuerentiæ diuinæ, aut læsionis siue sui siue proximi in re valde graui. Quinto, si cum possint non soluant magistro stipendium debitum: aut arrogant sibi gradum literarium quo carent: vtrumque enim est contra iustitiam, & ideo mortale in materia graui. Postremo, si studendo sint notabiliter negligentes quando propriis sed alienis impensis, aut ex redditibus Ecclesiasticis aluntur in studiis.

Licet enim propendens inutiliter, tanquam nulli faciens iniuriam, solum damnetur de veniali prodigalitate; expendens tamen aliunde accepta in certum finem, tanquam nequiter agens, non vacando talis finis consecutioni, grauis criminis reus iudicatur. Et certe, vt de beneficiariis nihil dicam: quorum abusus in re proposita turpior est; non possunt non grauis peccare filij qui contra incognitam intentionem parentum, bona horum inutiliter insumunt cum notabili familia damno: quibus propterea iidem parentes sumptus præbent, quod resarciendos sperent per ipsos cum docti euaserint. Qua spe per talem perniciosam negligentiam fraudantur. Præter Nauarr. de his agunt Caiet. in summula verbo Doctor, & verbo Magister, Tabien. in verb. Magister, & Syluester in verbo Doctor.

De obligatione tutorum aut curatorum pupillo umq; ipsi commissorum §. 2.

DE obligatione tutorum, aut curatorum in ordine ad pupillos suæ fidei commissos, notandum est ex Nauarr. in eod.

in eod. cap. 25. nu. 66. & 67. peccatum mortale committi illius transgressione in tribus casibus. Primus est, cum Tutor, aut Curator non conseruat nec defendit bona sui pupilli vel qui sine necessitate, vel utilitate alienat ea; & qui est in culpa ut actionem vel ius aliud perdat: & qui non vendit, cum emptor inuenitur, res mobiles, quæ reseruatæ nullam utilitatem pariunt nec pretium conuerit in bona immobilia, quæ utilitatem parerent: quod peccatum inducit obligationem restituendi damna. In quorum confirmationem allata lege Tutor qui repertorium, §. 1. 2. & 3. ff. De administratione & periculo Tutori, &c. admonet Tutorem dici eum qui præficitur pupillo qui nondum excessit aut annu 12. si est femella aut 14. si est masculus. Curatorem vero dici eum qui præficitur pupillo qui quauis excesserit memoratos annos, nondum tamen attigit annum 25. aut etiam qui præficitur furioso, vel prodigo. Ratio talis peccati ut & sequentis aperta est, ex eo quod vterq; ille soleat iurare se recte officio suo fungiturum. Secundus casus, quando Tutor aut Curator est notabiliter negligens in imbuendo, siue per se siue per alium pupillo bonis moribus, seruandoq; à vitijs & peccatis. Parentum enim tenent locum quibus ideo honor debetur ex præscripto huius quarti mandati. Tertius casus est, cum Tutor, vel Curator pecuniam pupilli dederit ad lucrum vsurarium: quod peccatum coniunctam habet obligationem restituendi id ipsum lucrum. Quam restitutionem si pupillus cui illud accreuit nõ faciat, Tutor ipse vel Curator facere tenetur: licet possit ad seruandum se indemnem uti compensatione seruatis conditionibus traditis ab eodem Nauar. in præced. cap. 17. num. 112. & aliquot sequentibus, quas antea propoluimus in lib. 10. n. 258.

De obligatione autem pupillorum erga suos Tutores aut Curatores, idem est dicendum ac de filijs erga parentes. Nimirum quod teneantur ipsis obedire, & reuerentiam exhibere tanquam parentibus quorum locum illi tenent.

De obligatione Dominorum & seruorum. §. 3.

DE obligatione Dominorum & seruorum. Notandum est, duo distingui genera seruorum: vnum eorum qui mancipia sunt, de quibus late disserit Azor in par. 2. Moral. Institut. lib. 2. cap. 30. & aliquot sequentibus: sed quia praxis nobis propofita, non vrget vt in illis hæreamus, ei qui volet relinquemus illa apud ipsum videnda. Alterum genus est eorum qui dicuntur famuli, liberiq; sunt quidem, sed mercede obsequium suum alteri locant: in hoc distincti ab operarijs, quod cum hi suas operas locent ad certum genus operis faciendum illi locent se ipsos ad obsequium alteri præstandum, cive ministrandum prout opus fuerit.

Atque vt aggrediamur quod propofiti nostri est. Contingit Dominos mortaliter in ordine ad seruos peccare quando sunt notabiliter negligentes in procurandis ijs, quæ pertinent ad salutem spiritualem ipsorum, prout habet Nauar. in Enchir. cap. 14. nu. 21. per illud prioris ad Timothe. capit. 5. Si quis suorum maxime domesticorum curam non habet, infidelis est, & infideli deterior. Cuiusmodi negligentie censendi sunt rei, vt idem Nauar. ibid. expressit, si non curent, vt serui confiteantur semel in anno & communicent in Paschate. Similiter si illi constitutis in graui & periculosa agritudine, non procurent administrari Sacramenta Pœnitentiæ & Eucharistiæ. Peccant similiter ex eod. Nauar. qui non curant seruos ignorantes edoceri per se aut per alium, doctrinam Christianam, ac qualem vitam Christiani agere teneantur.

Adhuc similiter peccant, qui nõ concedunt seruis facultatem eundi ad Missam diebus festis: nisi id faciant ob causam legitime excusantem. Item qui ipsos cogunt laborare diebus festis in casu non concessio, iuxta dicta præcedenti libro 19. cap. 3. parte prior. Item qui peccata seruorum non corrigunt, quique permittunt seruas domi cum seruis libere conuersari, cum occasione multorum peccatorum; & multo magis si significent turpitudinem sibi placere, vel ad eam inuicent. Similiter si seruis in victu necessario desint, vel in agritudine denegent necessaria. Item si seruos afficiant contumelijs, præsertim eos vocado nominibus indignis, à quibus aures abhorrent; qualia sunt; canis, Diabole, & si-

milia quæ nemo nisi perditus libens audiat. Item si seruis immodicis onerent laboribus, ac nimis rigide, & aspere tractet. Aduerte vero quod quamuis similiter peccent, si nimis crudeliter eos verberent, vt attigit Sylu. in verbo Vxor quest. 3. tamen non esse negandum, quin possint eos ob delictum verberare debito modo ac moderate, iuxta sententiam Soti lib. 5. De iust. & iure quest. 2. art. 2. & Sylu. loco cit. post D. Thom. 2. 2. quest. 65. art. 2.

Iam quod ad seruos attinet respectu dominorum: grauius peccant si debitum eis honorem non deferant; contemnendo ipsos, negligendoq; vel irridendo. Item, si non obediant ipsis in rebus grauioribus in quibus subijciuntur. Postremo, si faciant ipsis fraudem grauiusq; nocent, vt reuelando secreta, tenenda silentio: nec impediendo quantum possunt, ne Dominus ipse in rebus, aut in persona damnum patiat.

Responsio ad aliquot dubia de mutua obligatione dominorum & famulorum.

His annexa sunt aliquot dubia notatu digna pro quotidiano vsu, bene explicata ab Azorio in eod. libro 2. capit. 39.

PRIMUM EST. An Dominus debeat alimenta famulo ægrotanti, ita vt in ipsius morbo curando, expensas soluere iure cogatur. Pro solutione autem aliquot alijs citatis idem Azor ait Primo, Dominum debere expensas soluere quas famulus faceret si valeret. Secundo, non cogi iure expensas soluere, quæ immodice fuerint, & ingentes ob morbi magnitudinem. Id quod ex Bartolo habent in verbo Familia Angelus Sylu. & Tabiena. Modicas autem exsistentes, debere soluere: quia scilicet proximo in necessitate constituto subueniendum est, cum id fieri potest nihil, aut paruum nos in commodando. Tertio, si expensæ fuerint simpliciter necessariae ad conseruandum ipsum in vita: debere quidem eas suppeditare ipsi, non tamen vt famulo, sed vt homini in extrema necessitate constituto, iuxta communem doctrinam de eleemosyna.

SECUNDUM EST. An liceat Domino famulum ægrotantem mittere ad calca publica quæ ex pietate & misericordia extracta sunt ad pauperes excipiendos, & infirmos curandos. Respondet Azor distinctione: quod si morbus periculosus sit, & grauis qui non nisi magnis impensis curari queat, mittere possit ad talia loca destinata grauius egentibus, de quorum numero est famulus qui nullibi habet vnde tales expensas faciat, aut compenset pro se factas. Sin morbus sit leuis cui remedium facile adhiberi possit non debeat eo mittere, sed domi suppeditare necessaria ad morbum eiusmodi curandum: cum alienum sit à Christiana charitate, proximo apud te egenti, negare subsidium quod possis facile prestare.

TERTIUM EST. An Dominus iure possit mercedem subtrahere famulo ægrotanti, pro ea parte temporis qua ægrotat. Hoc in vtramq; partem citatis legibus Azor ipse disputat: & sequitur affirmantem tanquam communem fere omnium sententiam. Cuius fundamentum in citato verbo Familia Angelus, Sylu. & Tabiena constituit: quod ex communi Canonista ù doctrina ad cap. 1. De Clerico ægrotante; si steterit per eum qui locat operas suas, quominus eas præstet etiam morbo (vel casu fortuito impeditus addit Azor) liberet conductorem ab onere præstandi mercedem pro rata portione temporis quo operas nõ soluit. Pro quo facit illud, quod in lege si vno §. Item eum quidem ff. Locati, dicitur. Cum quidam naue amissa, vecturam quam pro mutua acceperat, repereretur: rescriptum esse ab Antonino Augusto, non immerito procuratorem Caesaris ab eo vecturam repetere, cum manere vehendi functus non sit. Quod in omnibus personis similiter obseruandum est: vt ibidem quoque additur.

QUARTUM EST. An famulus qui locauit se ad annum, & sex mensibus in Domini obsequio positus, recedit à fide data, acquisierit mediam annuæ mercedis partem integram. Ad quod Sylu. respondit in verbo Familia num. 6. bona est, tali non deberi dimidiam mercedis portionem, sed aliquantum minorem viti boni arbitrio æstimandam inspectis detrimentis & molestijs inde secuturis, aut secutis Domino.

QUINTVM EST. An famulus qui nulla certa mercede pacificetur cum Domino, possit ab eo illam exigere, atq; ipso nihil volente soluere, aliquid ex bonis ipsius occulte capere in æquum compensationem. Cui (vt cætera omittam quæ Azor ipse habet) satis sit sufficienter dicendo, quod tenenda sit pars affirmans, dato quod pactum de certa mercede omnifsum sit: non quod ipse famulus voluerit seruire sine illa; sed quod quantitas illius relicta sit Domino taxanda; tunc enim hic tenetur ex iustitia, vi contractus locationis, iustam arbitrio viri boni soluere mercedem: siq; recuset: iustæ compensationi locus esse potest. Pars vero negans sequenda sit, cum quis se administrandum obtulerit non mercedis gratiâ, sed officij tantum. atq; ipse conciliandi sibi amicitiam Domini; aut quia necessitate pressus ei qui famulo non indiget mercede conducto, offert se vt donec idoneū Dominū inueniat sit in obsequio ipsius, si victū ei & vestitum habitationemque præbere velit. In quo casu merces tanquam solummodo debita ex liberalitate, non dat ius exigendi aut vtendi compensatione. Vide quæ habentur in seq. lib. 25. cap. 44. sectione posteriore.

SEXTVM EST. An Dominus qui famulum minore quâ par est mercede conduxit, teneatur id addere per quod iusta reddatur. Ad quod merito Azor censet respondendum esse affirmatiue: quia perinde est in ea re, ac cum quis emit rem infra iustum pretium, aut conduxit equum minore mercede quam iustâ. Sicut ergo vterq; hic tenetur ex iustitia supplere id in quo alterum lædit, minus soluendo quam iuste debeat, ita & Dominus de quo agimus.

SEPTIMVM EST. An Dominus obligetur ex delicto famuli. Respondet Azor ex communi Summulariorum doctrina non teneri, nisi idem famulus iussu & autoritate Domini deliquerit: nimirum in fungendo ministerio seu munere aliquo, de Domini mandato: aut nisi deliquerit, cum Dominus eum corripere & a delicto prohibere debuit ac potuit. In quibus casibus censeri potest mortaliter concurrere ad tale delictum, ideoq; ex eo obligari. Cuius responsionis ratio est, quod non sit æquum vt Dominus pro nequitia famuli puniatur, aut pater pro nequitia filij, cum nihil ad eam contulit.

OCTAVVM EST. An Dominus debeat famulos a se dimittere, quos nouit esse corruptos prauis moribus. Respondet quoque idem author ex communi Summulariorum doctrina debere dimittere, si viderit eos monitionibus, & oburgationibus non emendari: nisi probabiliter credat quod eiectione sua domo sint euasuri peiores, ac licentiosius victuri: aut nisi probabiliter speret futurum vt retenti apud se reducendi sint ad meliorem vitæ frugem; aut nisi Dominus ipse sit inde accepturus graue nocumentum, carendo famulatu sibi & debito, & necessario. Faciat tamen semper, quam commode potest, vt tales famuli corrigantur: caueatq; ne propria culpa attribuantur peccata illorum. Ad quod faciunt, quæ dist. 47. in trib. vltimis capitulis habentur, spectantia ad instructionem eorum qui familiaræ præ sunt.

63. Addi potest nonnum dubium. An famulus teneatur cum periculo propriæ vitæ defendere bona & vitam Domini sui. Cui videtur respondendum, quoad communes famulos, non teneri eos qui parum quid à Domino accipiunt pro mercede; cum enim ipsa non sit tanto oneri proportionata, ac vix respondeat commanibus obsequijs, quæ à famulis communiter præstantur, non est consentaneum obligare eos ad tantum onus subeundum: nisi forte casus adesset in quo posset salutem Domini consulere: cum aliquo periculo quidem vitæ suæ, non tamen euidentis. Quoad famulos autem quos Dominus peculiariter ad sui defensionem mercede maiore conduxerit; saltem ex conuentione, ad talem defensionem teneri cum vitæ suæ periculo; etiamsi excusari possint, cum Dominus inuadens alios, aut alteri operi illicito vacans, vitam exponit discrimini: quia id esset peccato ipsius cooperari: quod non licet. Idem iudicari potest quando ille temere aperto discrimini se exponit; præsertim quando non apparet spes ipsius liberandi, quod esset temeritati alienæ consentire cum notabili sui

lesione.

SECTIO II.

De obligatione ad inuicem eorum quorum alij alios ciuilititer gubernant.

64. Gubernantes ciuilititer alios, sunt Principes: iidemq; alij, sunt populi, quibus principes ipsi præstant. Iam Principes in ordine ad populos quibus præstant tenentur communi ipsorum utilitati plusquàm propriæ prouidere: imo si necessitas exposcat, vitam etiam pro eorundem communi salute exponere. Hac enim ex causa Respub. sibi Principem præficit & ei obedit, soluitq; tributa, vectigalia, & id genus alia. Proccedit vero istud, non tantum cum Principes ab ipso populo eliguntur: sed etiam cum per successionem principatum obtinent: quia id quoq; ius, concessione Reipublicæ habetur.

Populi autem subditi Principibus, tenentur obedire ipsis in omnibus præceptis iustis & honestis nec nimis rigidis. Obtranslatam enim à communitate in eos potestatem administrandi rempub. obediendum est illis, & in ijs quæ ad talem administrationem bonam pertinent. Quisq; etiam priuatus ciuis tenetur Principi obedire, non tantum significatione externa; sed etiam animi iudicio & voluntate, & reuerentiâ exhibere: recognoscendo in illo ministeriū, & ordinationem Dei, prout habet Concil. Colonienſe in expositione huius præcepti Pro quo facit illud ad Rom. 13. Omnis anima potestatis, sublimioribus subdita sit: non est enim potestas nisi à Deo &c. Porro de honestate & iustitia, aut nimio rigore præceptorū quæ à Principe dantur: communitas est populi iudicare, vnde fit vt inter conditiones requisitas ad obligationem legum de nouo emanantiū à Principe, ponatur hæc: vt recepta sit à populo.

65. Notandum est autem primo, Principem posse populum sibi subditum cogere ad aliquid agendum vel vitandum cum proprio vitæ periculo, ac sub pena mortis. Cum vitæ periculo quidem; quotiescunq; necessarium est ad conseruationem Reipub. quo modo tempore belli cogit ad conflictionem cum hoste, ad excubias, & explorationes castrorum hostilium. Sub pena mortis vero cogere potest in materia graui. Quæ grauitas spectanda est potissimum in ordine ad rempub. ita vt in materia graui Princeps præceptum dare censetur, cum præcipit aliquid quod magni interest Reipub.

66. Notandum est secundo, Principem communiter in his peccare mortaliter primo, si notabiliter negligens sit in procuranda Reipub. salute: vel si propria sua commoda procuret, cum notabili præiudicio eiusdem Reipub.

Secundo, si vexet populum indebitis exactionibus, præcipue imponendo sine magna necessitate, noua pedagia aut onera; siue realia, siue personalia. Siq; non habens potestatem talia imponendi, ea imponat: incurrit in excommunicationem latam in Bulla Cœnæ Domini expositam à nobis in præcedenti lib. 9. cap. 16.

Tertio, si non habeat apud se bonos ac peritos consiliarios. Certum est enim non posse per seipsum solum, prouidere omnibus Reipub. necessitatibus, ideoq; indigere operâ & consilio aliorum. Cum autem magis expedit nullos, quàm malos consiliarios habere: ille tenetur bonos, doctosq; accipere: & quia contingunt eidem diuersa negotiorum genera, tenetur quoq; alios habere peritos in rebus ciuilibus, alios in re militari, alios in Theologia, alios in vtroq; iure eruditos.

Quarto, si dissimulet notabiliter peccata suorum subditorum, & præsertim ea quæ magis nociua sunt communitati: vt homicidia, latrocinia, & id genus alia. Inter quæ nociua maxime censentur, tum blasphemias, quibus potissimum diuina ira prouocatur: tum etiam hæreses, aliaque peccata, contra res diuinas committi solita.

Quinto, si intromittat se in causas spirituales: quæ de iure pertinent ad forum Ecclesiasticum; siue ratione personarū, quia sunt Clerici, vel Monachi; siue ratione rerum, quia sunt spirituales, aut spiritualibus annexæ. Atq; ob tale peccatum tam Princeps ipse quam officiales ipsius incurrunta censuram Bullæ Cœnæ Domini à nobis quoq; expositam consequenter in citato lib. à cap. 20.

Sexto, si aliquid faciat, aut ab alij fieri permittat; vel dicat aut dici ab alij permittat, contra fidem Catholicam directe vel indirecte. Quamquæ excusari potest quoad ea loca, in quibus

bus

bus hæresis adeo inualuit, vt nequeat omnino, aut certe vix ipse possit providere, & obolare tanto malo.

Septimo, si vlturpet bona communitatis: à quo peccato absolui non debet, nisi illa cum suis fructibus, cum potest, restituerit iuxta doctrinam communem de restitutione.

Octavo, si indignis officia conferat scienter, aut non adhibita diligentia debita in inquirendo, num idonei sint illi quibus confert; à quo item peccato absolui non debet, nisi restituat omnia in quibus tales officiales ipsius fraudem fecerant subditis, vel illos coegerit ad restituendum. An pariter peccet dando officia dignis, relictiis dignioribus dubitari potest: quia ratio exigere videtur, vt ea dispenfentur secundum vniuersiuique meritum: atque adeo vt digniora dignioribus. Sed oblat quod durum fit Principem qui eget multorum obsequio, non posse officium conferre bene de merito, si digno, eo quod detur alius dignior, cui in nullo obstrictus est.

Nono, peccat Princeps exigendo à subditis seruitium personarum, aut iumentorum sine mercede. Ad quam postea solutendam, adigi debet à Confessario.

Decimo peccat, si parte ius petente contra aduersarium, non administret iustitiam. Vbi aduerte in vno tantum casu licere Summo Principi etiam instante parte, non damnare ad mortem eum qui illam meretur; nimirum si persona damnanda, esset Reip. valde vtilis: tunc enim data parti læsa omni satisfactio, potest ei qui læsit donare vitam.

Vndecimo, peccat gerendo bellum iniustum, aut ita de iustitia dubitū, vt contrariae partis iustitia probabilior sit quàm ipsius Principis. Vbi aduerte Principi ad mouendum bellum non sufficere tantam probabilitatem, quanta sufficeret ad mouendam aduersario item coram aliquo tribunali: quia in hoc tertius constituitur Iudex, qui facilius potest inuenire, ac detegere iustitiam partium. In bello vero Princeps qui illud mouet, constituit seipsum Iudicem: quod vt bene fiat (quia nullus solet esse bonus Iudex in causa propria) requiritur magna iustitiae probabilitas; eo etiā maxime nomine, quod ex bello infinita damna proueniant, quæ semel illata vix possunt amplius reparari.

Duodecimo, peccat si permittat domesticos suos licentiosius se gerere erga suos subditos, eosque vexare; aut non permittere vt ad ipsum recurrant, ac ipsum alloquantur, aut quid simile. De quibus peccatis, ac nonnullis alijs videri possunt Syluester in verbo Dominium quaest. 4. & Nauar. in Enchir. cap. 25. in principio per aliquot numeros, & Azor in 2. par. Moral. Institut. lib. 11. cap. 6.

SECTIO III.

De obligatione adiuuicem filiorum & patrum spiritualium: & Parochi in particulari.

67. **N**omine patrum spiritualium intelligimus hic Prælatos Ecclesiasticos; qui cum animi parentes sint, præcipuo quodam dilectionis affectu diligere debent: curandumque est, vt eorum necessitatibus corporalibus succurratur. Quod non tantum Clericis, sed etiam laicis incumbere argumento est: quod his etiam possit Episcopus exactiorem imponere, quando est manifesta & rationabilis causa, per expressum textum in cap. Cum Apostolus, De censib. 5. Prohibemus. Item perinde ac parentibus carnalibus, non vulgaris veneratio eis inpendenda est. Obedientia quoque eis præstari debet iuxta illud ad Hebr. 13. Obedire prepositis vestris, & subiacere: ipsi enim per vigilam tantam rationem pro animabus vestris reddidit. Quare qui illis honesta præcipientibus non obediunt grauer delinquent.

Ex aduerso vero, cum Prælati subditos debeant habere tanquam filios, eorumque curam paternam gerere: & tanquam pastores ac duces eis adesse pastoralis vigilantia; procurando modis omnibus eorum sal. tem, eisq; præcundo, instar ducis, in omnibus bonis operibus. Cum inquam Prælati sic se habere debeant: graue sane peccatum committunt illi qui non curant de grege quem illis, ex cap. 20. Actorum Spiritus sanctus commisit: vel nihil aliud quam proprium lucrum consectantes: qui residere, suorum gregi adesse negligunt, ac alia multa prætermittunt quæ ipse ex obligatione

incumbunt. De illis ex instituto dicitur in seq. uenti libr. 20. tract. 3. Hic autem nonnulla quæ peculiariter incumbunt Episcopo & Parocho (quibus boni meriti & ratio patris spiritus alii in primis attribuantur) paucis perstringemus: ac prius quæ Parocho, quia paucioribus expediri possunt in præsentia sectione. Posteriori vero, illa quæ Episcopo, propria sectione sequenti.

68. Quæ ergo particulariter ex iure communi Parocho incumbunt, sunt decem: quorum sex prima habentur in Concil. Trid. sess. 23. in Decret. De reform. cap. 1. vbi de iure diuino esse dicuntur. Primum est, residere, seu e gregi assistere prout ibidem explicatur. Secundum est, pro suis quibus sacrificium offerre. Quamuis autem Sotus l. 6. 9. De iustitia & iure quest. 3. art. 1. putet Curatum diuitem teneri singulis diebus Missam dicere; melius tamen Syluester contrarium innuit in verbo Missa l. 1. quest. 7. sub finem: cum docet ex Panorm. beneficium non posse institui cum obligatione beneficiati, ad quotidie celebrandum, quia daretur materia peccati: per periculum scilicet indebitæ dispositionis. Itaque videtur dicendum cum Nauar. in Enchir. cap. 25. nu. 134. teneri solum diebus festis, vel quando viget necessitas, vel propter defunctos, vel propter nuptias; nisi aliqua consuetudine aut constitutione particulari adstringeretur sæpius, aut etiam quotidie celebrare per se aut per alium. Tertium est, administrare populo suo ea Sacramenta quæ potest (nimirum Baptismi, Pœnitentiæ, Eucharistiæ & Extremæ vntionis cum solemnizatione matrimonij) pigros ad eadem suscipienda exhortari, præsertim in necessitate, vt in periculo mortis. Vnde scire debet modum quo administranda sunt (de quo cum de singulis in sequenti tomo) ac etiam in doctrina casuum conscientiarum esse versatus. Quartum est, concionari & rudes docere Christianam doctrinam per se, aut per alium singulis diebus Dominicis, & Festis solemnibus: quod expresse statuitur in eod. Conc. sess. 5. cap. 2. & sess. 24. cap. 4. & 7. Quintum est, dare bonum exemplum alijs. Sextum, magnam curam habere pauperum. Vnde sequitur quod debeat talibus Sacramenta gratis administrare, & eos gratis sepelire: itemque debere commendatam habere hospitalitatem. Id quod omnibus beneficia Ecclesiastica obtinentibus commendat idem Conc. sess. 25. cap. 8. De reformatione. Septimum est, frequenter visitare infirmos ex cap. 1. De celebr. Missarum. Octauum, non admittere simul plura beneficia curata, etiam tenuissima: iuxta idem Concil. Triden. sess. 24. cap. 17. De reform. vbi tale peccatum grauer puniunt. Nonum corrigere publica vitia & peccata suorum subditorum, vel ea deferre Episcopo. Nam hoc quoque ad ipsius munus pastorale pertinet. Decimum est, obedire Synodo Episcopali, & Episcopo in omnibus quæ legitime ab ipso ei præcipiuntur.

SECTIO IV.

De Episcopi particulari obligatione multiplici.

69. **E**piscopi nomen, quod Græcum est, Latine idem significans quod speculator, seu Superintendens; ostendit officium Episcopi esse intendere gregi, ac studere spirituali salutem hominum qui ei sub sunt; siue illi sint Clerici, siue laici. Cuius rei gratia multa illi incumbunt iure communi, siue diuino siue humano. Sunt autem ista. Primum, vt ipse irreprehensibilis sit (quod D. Paulus præscribit discipulo suo Timotheo, & simul omnibus Episcopis in ca. 3. prioris ad eundem Timotheum) hoc est sic viuat, vt nullo modo sit scandalo, sed potius bono exemplo subditis omnibus. Quandoquidem iuxta verbum Domini Matth. cap. 5. Episcopus lucerna est ardens supra eandem clabrum posita, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Quocirca si incidat in aliquod peccatum grauius, atque tale propter quod merito in subditorum reprehensionem incurrat (vt censeri potest incurrisse, si fuerit impudicus, si violentus, si perculsor, si auarus, si superbus & iracundus, si huiusmodi: quæ aliena esse ab ipsius dignitate & officio habetur ex eodem Apostolo loco cit. veri. 3. & ex Epist. ad Titum cap. 1. versu 7. non nudum peccatum committit, puta fornicationis aut ebrietatis, & sic de cæteris; sed restitutum, seu aggravatum, per circumstantiam personæ,

repu-

repugnantem Apostoli præcepto, quo statuit Episcopum irreprensibilem esse debere.

Secundum est, *spectans ad Episcopi victum, & vestitum*, quod habetur præscriptum in Conc. Carthag. 4. cap. 15. his verbis. Episcopus vilem supellestem & mensam & victum pauperem habeat, & dignitatis suæ auctoritatem fide & vitæ meritis quærat. Qui canon renouatus est in Concil. Trid. sess. 25. cap. 1. De reform. Adde præscriptum esse in Concil. 3. Tolet. can. 7. vt conuiujs illius sacra lectio admisceatur. Qui canon refertur dist. 44. cap. Pro reuerentia.

Tertium est, vt Episcopus per se concionari prædicare Dei verbum debeat, non per alium: nisi sit legitime impeditus. Quo casu potest & debet substituere idoneos: nempe viros doctos & probos ac sanæ doctrinæ, qui id faciant. De hoc, *canonibus in margine citatis*, Concil. Trid. sess. 24. cap. 4. De reform. vbi ait in esse proprium Episcoporum munus: & addit exerceri debere saltem omnibus Dominicis, & sollempnibus diebus festis. Temporibus item ieiuniorum, Quadragesimæ, & Aduentus Domini; quotidie, vel saltem tribus in hebdomada diebus, si ita oportere Episcopus ipse duxerit, explicantur sacre Scripturæ. Quæ de diuini verbi prædicatione, quæ videntur hic notanda iam tradita sunt in præced. lib. 18. tract. 2. cap. 1.

Quartum est, vt quotannis conuocet synodum diocesanam, in qua tractet de rebus ad statum Ecclesiæ suæ pertinentibus. Hoc illi iniungitur à Concil. Trident. sess. 24. cap. 2. De reform. vbi præcipitur quoque Metropolitanis vt quolibet saltem triennio, Concilium Prouinciale congregent, in quo Episcopi omnes qui sub eis sunt conueniant. Cuius præcepti ratio reddi potest, quod interdum occurrant causæ graues, quæ cum ad totam Dioccesim vel Prouinciam attineant, non possint facile definiiri, nisi in totali Prælatorum conuentu.

Quintum est, vt singulis annis visitet suum Episcopatum: si que non possit totum, saltem maiorem partem: ita vt in biennio totus visitetur. Si autem iuste impeditus fuerit, id faciat per Vicarium. Quod iure antiquo præceptum, 10. quæst. 1. cap. Relata, & duobus sequentibus: renouatum est in Concil. Trid. sess. 24. cap. 3. De reform. Vbi etiam proponitur, ob quos fines sit talis visitatio instituenda: qui sunt, ad sanam & orthodoxam doctrinam, expulsis erroribus, inducere; bonos mores tueri, prauos corrigere, populum adhortationibus & admonitionibus ad religionem, pacem, innocentiam, que accendere, alia, prout locus, tempus & occasio feret ex visitantium prudentia, ad fidelium fructum, constituere. Ratio vero talis præcepti est, quod Episcopo commissum sit à Deo regimen Ecclesiæ, ex cap. 20. Actorum illis verbis: Attendite vobis & vniuerso gregi in quo vos Spiritus san-

ctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Quod regimen exigit, vt Episcopus super populum suum vigilet, mores illius exploret, consideretque diligenter; peccatis publicis, vt adulterijs, cæterisque; scandalosis obuiet, studendo extirpare ea, tum prohibendo, tum etiam, si opus sit, castigando. Ad quorum notitiam visitatio requiritur; quam omittere graue peccatum est in Episcopo, tanquam participante in criminibus quibus obuiare tenetur ex officio; præsertim quando illa fuerint Clericorum, quos, *vt pote exemptos à foro ciuili*, castigare, specialiter ipsius curæ, ac sollicitudini relinquitur.

Quintum quod Episcopo incumbit, est: vt Episcopatum suum non deserat absque Summi Pontificis licentia. Istud præscriptum est ab Innocentio 3. in capit. Nisi cum pridem, De renunciat. vbi referuntur sex causæ, ex quibus licet Episcopis petere, & Papæ illis concedere licentiam cedeni Episcopatum, indicatæ his verbis:

Debilis, ignarus, male conscius, irregularis,

Quem mala plebs odit, dans scandalum, cedere possit.

Prima igitur est debilitas corporis, siue ex infirmitate, siue ex senectute proueniens; quæ non possit, aut non expediat ipsum gerere tale officium. Secunda est, defectus necessariæ scientiæ, quæ debet esse tum iuris canonici ad gubernandum, tum Theologiæ ad erudiendum populum sibi commissum, & coarguendum eos qui errant. Tertia, consciunt sibi esse, ac probe nosse, quod non possit implere tale munus suum, sed in eo passim peccare. Quarta est, irregularitas, in qua Episcopatus collatio facta, nulla est: ob impedimentum quod illa adfert exercendi officia ordinis Episcopalis; pro quo exercitio datur Episcopatus, prout is est beneficii genus. Quinta causa est malitia plebis, seu exolum esse plebi sibi subiectæ, vnde sit vt ei prodesse non possit. Vltima est, infamia quam contraxerit peccatis suis publicis ac scandalosis.

Sextum quod præterea Episcopis incumbit, est ex cap. 1. De treuga & pace, ad pacem firmiter tenendam, sibi mutuum consilium & auxilium præbere.

Septimum est curare vt testamenta adimpleantur; idque hæredes cogere cum non impleuerint, ex cap. Si hæredes, De testamentis.

Octauum, Sacramenta confirmationis, & ordinis administrare; quod est proprium suæ dignitatis: sicut est, & consecratio ac benedictio quarundam, tum personarum: vt Episcoporum, Abbatum, Virginum: tum rerum, vt templorum, altarium, calicum, ceterorum.

**

**

L A V S D E O.